БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттинген.

1967 ч.
НОЯБРЬ
16
ЧЕТВЕРГ
№ 271 (6907)

Өртээ 2 көп.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ

Республикаларга, крайларга болгаш областарга партия, совет ажылдакчыларының билиин бедидер талазы-биле доктаамал курстар организастаар дугайында

СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлерин ёзугаар, партия, совет ажылдакчыларының мергежилин болгаш идей-теория белеткелин бедидер сорулга-биле СЭКП ТК 1968 чылдың январьдан эгелээш, республикаларга, крайларга, областарга партия эге организацияларының хостаткан секретарьларының, партия хоорkомнарының, райкомнарының килдис эргелекчилериниң, инструкторларының, хоор(рай)күүскомнарның даргаларының оралакчыларының, секретарьларының, хоорай, район солуннарының редакторларының оралакчыларының, хөй тиражтыг солуннарның редакторларының, кодээ, суур Советтериниң даргаларының доктаамал ажылдаар курстарын организастаар деп доктааткан.

Курстарга өөрениириниң хуусаазын үш-дөрт неделя кылдыр доктааткан. Дыңнакчыларның шалыңын оларның ажылдап турар черлери төлээр, хоорайдан дашкаар черлерден келгеннерге стипендия доктаадып бээр.

Курстарның өөредилге планынга СЭКП төөгүзүнүң болгаш политиказының, эртемниг коммунизмниң, бүдүрүлге экономиказының, ону организастаарының, партия, совет тургузуушкуннуң база улус ажыл-агыйын, культураны удуртуруунуң практиказының айтырыгларын киирер. Дыңнакчыларның ажыл-ижиниң байдалын барымдаалап тургаш, өөредилге бөлүктерин четчелээрин обкомнарга, крайкомнарга, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга сүмелээн.

Курстарның эргежок, чугула өөредилге-материалдыг баазазын белеткээрин, мергежилдиг лекторларны болгаш башкыларны шилип алырын СЭКП ТК эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларынга, партия крайкомнарынга, обкомнарынга дааскан. Чер-черниң партия, совет органнарының удуртукчу ажылдакчыларын, партия школаларының болгаш дээди өөредилге черлериниң башкыларын курстарга лекторладыр деп сүмелээн.

Доктаамал ажылдаар курстарны удуртуруун обкомнарга, крайкомнарга болгаш эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларынга дааскан.

Организастыг доозар

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының төөгүлүг бежен чылын бистиң республикавыстың ажылчы чоннары, бүгү совет кижилер-биле бир демей, күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннер-биле демдеглеп эрттиргеш, социалистиг революциязының чүс чылының ийиги чартыынче бүзүрелдиг-биле кирипкен. Юбилей мурнунда калбарган социалистиг чарыш республиканың үлетпүр бүдүрүлгелеринге, транспорт болгаш тудуг организацияларынга бедик патриоттуг көдүрлүүшкүннүг болуп база Тываның аныяк үлетпүрүнүң бүгү адырларынга кескү үре-түңнелди берген.

Маңаа холбаштыр чаңгыс чижектен көргүзүп болур. Бир эвес сентябрь айда республикага ниитизи-биле 7 бүдүрүлге хожудаңгай ажылдыг турган болза, октябрь айда оларның саны 5 чедир кызырылган. Ол ышкаш үлетпүр бүдүрүлге черлериниң бүдүрүп үндүрүп турар продукциязының шынары экижээн, ассортиментизи көвүдээн болгаш бот-үнези чиигээн.

Республиканың аныяк үлетпүрүнүң юбилей мурнунуң хүннеринде чедип алган чедиишкиннери кажангызындан-даа артык кайгамчык. Ниитизи-биле эрткен он айларның бүдүрүлге планы 105,9 хуу күүсеттинген болгаш Төрээн чуртка пландан ажыр 1 миллион 535 муң рубльдиң янзы-бүрү продукциязын берген. Эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге нийти продукция бүдүрери 8,2 хууга азы 2084 муң рубльге көвүдээн. Республиканың 57 үлетпүр бүдүрүлгелериниң 46-зы он айларның планныг онаалдаларын ыракта ажыр күүсеткеннер. Алгы заводу (эш Сафиулин) болгаш оон-даа өске эвээш эвес коллективтер чыл планын ийи ай бурунгаар-ла чедиишкинниг боттандырганнар.

Юбилейлиг чылда алган бедиткен социалистиг хүлээлгелерни найысылалдың үлетпүр, бүдүрүлгелериниң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары эрестиг күүседип турар. Кызылчылар он айларның планын 107,3 хуу күүседип, 1,2 миллион рубльдиң продукциязын пландан ажыр бүдүргеннер. Тус-тус бүдүрүлгелерниң дирекция черлери, партия болгаш хөй-ниити организациялары бүдүрүлге чорудулгазынга чаа дериглерни, арга-дуржулганы шиңгээдип, ажылчыннарның күш-ажылын шын организастап тургаш, бо чедиишкиннерни чедип ап турар.

Беш чылдың ийиги чылының социалистиг хүлээлгелериниң чедиишкинниг боттанып турарының дугайында рапорттар хүннүң-не көвүдеп турар. Баштайгы санаашкыннардан алгаш көөрге, найысылалдың бүдүрүлгелери безин чыл төнчүзүнге чедир 1,5 миллион рубльдиң янзы-бүрү продукциязын пландан ажыр бүдүрүп, бедиткен социалистиг хүлээлгезин 2,6 катап ажыр күүседириниң долу барымдаазы бар.

Октябрь революциязының 50 чылының биске эккелгени кайгамчык чедиишкиннерин болгаш кылган чүүлдеривисти түңнеп көрбүшаан, бүгү күжүвүстү ам-даа чедир кылдынмаан чүүлдерни, чаа сорулгаларны боттандырарынче мобилизастаар ужурлуг бис. Чедир кылдынмаан чүүлдер ам-даа хөй. Эрткен он айларның планныг онаалдаларын республиканың 11 бүдүрүлгелери, тудуг болгаш транспорт организациялары күүсетпээн. Олар ниитизи-биле 450 муң рубльдиң продукциязын чедир бербээннер. Ылаңгыя тудуг материалдарының бүдүрүлгезиниң хожудап турарын демдеглээр херек. Он айларда тууйбу бүдүрүлгезиниң планы 82,8 хуу күүсеттинген ийикпе, азы 4 миллион кезек хире тууйбуну тудуг организацияларынга чедир бербээн. Кызылдың болгаш Кызыл-Мажалыктың тууйбу заводтары кайызы-даа эрткен айларның планын 80 хуу күүсеткеннер. Ол ышкаш тудуг ыяжының сөөртүлгезиниң планы база күүсеттинмээн. Республиканың тудуг-материалдар үлетпүр эргелелиниң (начальниги эш Лущников) талазындан чогуур түңнелдерни үндүрүп, юбилейлиг чылды организастыг доозар дээш хожудаңгай участоктарже бүгү күштү мобилизастап, оларга боттуг дузаны көргүзериниң үстүнде айыттынган фактылар негеп келген.

Бир эвес коллектив кежигүннериниң инициативазын болгаш күш-ажылын хынамчалыг холбаштырып, оларның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга, ылаңгыя чиг-эт болгаш тудуг материалдары-биле хандырылгазынга, таарымчалыг байдалды тургузар болза, биске хожудаңгай бүдүрүлге турбас дээрзин амыдырал бадыткап турар. Хову-Аксының үлетпүр бүдүрүлгелер комбинады (эш Баланчук) чыл эгезинде хожудап турган. Тудуг ыяжының, демир-бетон кылыр материалдарның чедишпезинден бүдүрүлге планы күүсеттинмейн турган. Ында ыяш заводунуң мастери А. Панкратова, чазаныкчылар эштер Акулов, Баев, Попов болгаш оон-даа өскелер дилиг материалдарын чогуур үезинде белеткээр, кургадыр дээш боттарының инициативазы-биле элээн ажылдарны кылганнар. Администрация чери биле партия организациязы оларның эгелекчи саналын деткип, өске участоктарның ажылчыннарынга ыяш заводунуң коллективиниң үлегер-чижээн нептередип эгелээн. Оон түңнели багай эвес болган. Завод эрткен айларның планын 112 хуу күүсеткен. Бо янзылыг хемчегни «Тыва тудуг» трезиниң планын 92,4 хуу күүсеткен үлетпүр бүдүрүлгелер комбинадынга боттандырып болур.

Юбилейлиг чылдың шиитпирлиг хүннери чоруп турар. Октябрь байырлалының хүннеринде калбарган социалистиг чарышты улам нептеретпишаан, үлетпүр бүдүрүлгелерниң ажылчыннарының алган социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин хандырары — бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларының, ында партия болгаш хөй-ниити организацияларының хүлээлгези болур.

Партияның XXIII съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң салган сорулгаларын чедиишкинниг боттандырарынга ажыл-агыйжы негелде болгаш организастыг чорук херек деп эш Брежнев юбилейниң байырлыг хуралынга демдеглээн. Төөгүлүг беш чылдың ийиги чылын Тываның аныяк үлетпүрүнүң ажыл-ишчилери организастыг доозуп, коммунизм тургузуушкунунга төлептиг салыышкынны кииреринге долу бүзүрелдиглер.

Үрезин арыглаашкыны

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозунуң Арыг-Бажы салбырында үрезин арыглаашкыны организастыг чорup турар. Ында 16 кижи доктаамал ажылдап, ам 379 тонна үрезинни нарын машинага арыглааш, складка урган. Ооң иштинде кызыл-тастың «Саратов-29» деп сортту 220 тонна.

Үрезин арыглакчыларының аразында херээженнер Ховалыг Борбак, Сандан Уйнук, Женя Шой олар үрезин арыглаашкынынга мурнунда чылдарда идепкейлиг ажылдап турганы ышкаш ам база эрестиг ажылдап турарлар.

ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТА

БЕШ ЧЫЛДЫ — ХУУСАА БЕТИНДЕ

БАРНАУЛ. «Бийский» совхозтуң бригадаларынга болгаш фермаларынга хөй кижилиг хуралдар болган. Улуг Октябрьның 50 чыл оюнуң бүдүүзүнде СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң Тураскаал тугу-биле шаңнаткан, Сибирьде сураглыг ол совхозтуң тараажылары биле малчыннары чаа хүлээлгелерни алган. Тараа, чигир свёклазын садарының планын дөрт чыл дургузунда, а эът, сүт бээриниң, мал ажылының өске-даа продукциязын бээриниң планын — дөрт чартык чыл дургузунда күүседир деп шиитпир үнген.

Ленин орденниг «Россия» колхозтуң тараажылары боттарының беш чыл планын база хуусаа бетинде күүседирин хүлээнген. Олар күрүнеге беш чылдың план чижек-хемчээлден ажыр 250 муң центнер кызыл-тасты, 50 муң центнер свёкланы; 17 муң центнер сүттү, хөй эътти болгаш хоюг дүктү садар.

ЭЛЕКТРОЭНЕРГИЯ — КОЛХОЗ БҮГҮДЕЗИНДЕ

ФРУНЗЕ. Киргизияның далай деңнелинден үш муң метр хире бедик дагларда ыраккы үш ажыл-агыйларының төп суурларында сайгылгааа тургустунган. Республикага бүгү колхозтарны электрижидери оон-биле доозулган. Олар ам күрүнениң энергосистемазының энергиязын ажыглап турар.

КӨДЭЭ КАПЕЛЛАНЫҢ ИЙИ МУҢ КОНЦЕРТИ

ВОРОНЕЖ. Бобровск районнуң Культура бажыңының үлегерлиг ыраажылар капеллазы Советтер чуртундан чаңгыс-ла хар аныяк. Капелла Октябрьның бир чыл оюнуң байырлал хүннеринде тургустунган. Ооң киржикчилери чонга ам ийи муң концертти көргүскен. Баштайгы көргүзүг белеткелинден бөгүнгү концертке чедир капеллага башкы чораан М. Н. Меркулов, садыг ажылдакчызы Е. А. Нечаева, албанхаакчы чораан Е. Т. Иванова киржип келген. Ыраажылар бөлүүн ыр уран чүүлүнге хандыкшылдыг, РСФСР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы — А. Я. Сердюков удуртуп турар.

НОЯБРЬ ОРТАНДА... МӨӨГҮЛЕР

Рязань девискээриниң чылыы кайгамчык. Ам ында агаар температуразы хөй чылдар дургузунда 4-5 градус турганындан ноябрь ортанда безин чылыг. Ол черге ындыг чылыг турбаанындан бээр 90 чыл болу берген. Бо хүннерде чаш хады эзимнерде болгаш шынааларда мөөгүлер эндере үнүп келген.

БАШТАЙГЫ ТАРЫЛГА

Узбекистанның мурнуу талазында часкызыг чылыг. Республиканың колхоз, совхозтары кышка уткуштур согуна, чеснок, морковь, свёкла тарып эгелээн. Оларны чайгы ногаа культураларының дүжүдү ажаап алдынган черлерде тарып турар.

АМУР КЫЗЫЛ-ТАСТАРЫНЫҢ ӨГБЕЗИ

Ыраккы Чөөн чүктүң тараалаң ораны — Амур областың кызыл-тас тарыыр шөлдериниң барык шуптузунга келир чазын ол черниң селекционери Я. М. Однокольнуң өстүрген сорттарын тарыыр. Ооң кызыл-тастары биеэки сорттардан үш-дөрт центнер чаагай дүжүттүг. Олар бергеге алдырбас, каңдаашкынга, өлшык көвүдээринге шыдамык, эверевес. А ындыг шынар бүрүзү Ыраккы Чөөн чүктүң агаар-бойдус байдалынга улуг ужур-дузалыг.

(СЭТА).

⁂

Мурнуу-транспорттуң № 6 соңгулда округунуң талазы-биле үнген депутаттың орнунга Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда чорудар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Мурнуу-Транспорттуң №6 соңгулда округунуң талазы-биле үнген депутаттың орнунга 1967 чылдың декабрь 17-де, воскресеньеде, Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулда чорудар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Б. ДОЛЧАҢМАА.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
К. ДИИГА

Кызыл хоорай.
1967 чылдың ноябрь 15.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

Хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаарынга чедип алган чедиишкиннери, Хөй-ниитиниң корум-чурум камгалалының министерствозунуң органнарынга ак сеткилдиг ажылдап келгени дээш, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюн холбаштыр **Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле** даразында эштер шаңнаткан:

Милицияның улуг лейтенантызы Фея Васильевна **Агальцова**, милицияның старшиназы Алексей Алексеевич **Басенко**, капитан Александр Артынаевич **Багай-оол**, милицияның майору Виктор Семенович **Васильев**, милицияның улуг сержантызы Александр Павлович **Воронцов**, подполковник Ойдуп-оол Ажиевич **Донгак**, милицияның лейтенантызы Өктек-оол Дамыкович **Донгак**, милицияның улуг лейтенантызы Виктор Иванович **Еромаев**, улуг лейтенант Василий Николаевич **Липин**, милицияның улуг сержантызы Чолдак-кок Сундуевич **Ооржак**, улуг техник-лейтенант Борис Чизепеевич **Оюн**, милицияның улуг сержантызы Иосиф Васильевич **Петкевич**, милицияның капитаны Александр Васильевич **Румянцев**, милицияның майору Кондратий Трофимович **Совнов**, майор Михаил Васильевич **Салмин**, подполковник Николай Токтугуевич **Хунажык**, милицияның лейтенантызы Хепер-оол Дамбиевич **Ховалыг**.

Хемчиктиң кыдыынга, Кара-Даштың дагларынга чурттап, хөй кадарып чораан дүүнгү көшкүн амыдыралдыг тывалар, оларның ажы-төлү ам төрээн Хемчииниң кыдыында чаа амыдыралды, «Тыва даг-дүгү» комбинадын, аныяк хоорайны тудуп тургузуп турарлар. Ол черниң хоочун чурттакчылары болгаш оларның ажы-төлү янзы-бүрү тускай мергежилди шиңгээдип алган.

Бо чурукта Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты, даг-дүгү комбинадының забойщиктер бригадазының бригадири Доржу Салчакович Авыданың дагжылары-дыр. Олар даг херээниң талазы-биле тускай мергежилди шиңгээдип алган, Кара-Даштың үнелиг эртинези даг-дүгүн Төрээн чуртка өргүп турарлар. Авыданың удурткан бригадазы мурнакчы бригадаларның одуруундан дүшпейн, даг-дүгүн казып тывар планныг онаалдазын үргүлчү ажыр күүседип турарлар.

ЧУРУКТА: (мурнуку одуругда, солагай талазындан) бригадир Авыда Доржу, Хертек Маадыр, Куулар Эртине, артында (солагай талазындан) Хомушку Чымдан-оол, Күжүгет Чүрүй-оол, Хертек Налын-Буян, Борис Монгуш.

Сөзү, фотозу **Т. КЫЗЫЛ-ООЛДУУ.**

Бистиң интервьювус

Хөй кодан малдар шуужуп турар

Чөөн-Хемчик районда бистиң корреспондентивис эш С. Паву районнуң чамдык ажыл-агыйларының удуртукчуларындан Совет эрге-чагырганың бежен бирги чылынче мал кыштагладыышкынының канчаар эгелээниниң дугайында айтырыгга харыылап бээрин дилээн. Оларның харыылары бо-дур.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң кол зоотехниги эш И. Януков:

— Ажыл-агыйның 64 кодан шээр малы, 16 кодан молдурга, казыралары болгаш сувай инектери, 2 кодан чылгызы, 5 сүт-бараан фермазы кышкы турлагларынче көже берген. Бо бүгү малдарның күш-деңгели, одар-белчиири эки. Ол одарларда 5 кудук ажылдап турар, хайыы коданнарга суг сөөртүп чедирери-биле 3 тракторну, 3 автомашинаны амдан эгелеп быжыглаан.

Хорум-Дагда коммунистиг күш-ажылдың сүт-бараан фермазы (эргелекчизи эш Бадыштаан) кыштаглаашкынга онза хынамчалыг белеткенген. Мажалыктың сүт-бараан фермазының коллективиниң кышка белеткели база багай эвес. Ол ферманың эргелекчизи эш Өлзей-оолдуң удуртулгазы-биле коллектив ында бүгү мал кажааларын чылыглааш, мал чеминиң четчир хемчээлдиг курлавырын тургускан. Саваң, сигенни немей сөөртүрүнге бир тракторну фермада быжыглаан.

Эш Эртине удурткан № 2 болгаш эш Очур-оол удурткан № 1 хойжу бригадаларның хойжулары бүгү кажааларны чылыглап, көржеңин хооруп дооскан. Мал чеминиң курлавырын тургузар сорулга-биле ооң сөөртүлгезин ам-даа үргүлчүлевишаан.

Бо чылын бистиң бүгү малчыннарывыстың 77 хуузу чуртталга бажыңнары-биле хандыртынган, чүгле 30 хире малчын өг-бүле өглерге кыштаар, ынчалза-даа оларның өглери эки чылыглаттынган болгаш чаарттынган.

Фермалар, хойжу бригадалар төптеринде бо хүннерде 4 кызыл-булуң, 8 чунар-бажың ажылдап турар.

«Октябрь 30 чылы» колхозтуң даргазы эш С. Хертек:

— Колхозтуң бүгү малчыннары малы-биле кады кыштагларында четкилей берген. Малдың байдалы эки. Амгы үеде малчыннар кажаалар чылыглаар, мал чеми сөөртүр ажылдарже хаара туттунган. Ак-Шатта, Дүвүреңде кудуктар ажылдап турар. Ырак коданнарга суг сөөртүрүнге тележкалыг бир тракторну тургускан.

№ 1 сүт-бараан фермазы (эргелекчизи эш О. Сайын), № 1 хойжу бригада (бригадири эш М. Арагачы) мал кыштагладыышкынынга багай эвес белеткенген. Ол бригадада 2 чаа кажааны туткан, бир эрги кажааны чаарты туткан, бүгү кажааларның көржеңин хоорган, чылыглаан. Бригада сиген белеткелиниң планын ажыр күүсеткен. Хойжу О. Херел-оолдуң кыштаан чаа черже көжүрүп туткан. Кыштаанның кажааларын чылыглаар, саваң, сиген сөөртүп алыр ажылдарга эш Херел-оолдуң эки ажылдаанын демдеглээри чугула. Хойжулар О. Данзын-оол, М. Араа, М. Досумаа олар мал кыштагладыышкынынга дыка кызымак белеткенгеннер.

Беш чылды—хуусаа бетинде!

Кызылдың бирги автоажыл-агыйы Улуг Октябрьның 50 чыл оюн төлептиг уткаан болгаш СЭКП Тыва обкомунуң, Министрлер Чөвүлелиниң база облпрофчөвүлелдиң Тураскаал тугун албышаан, шилчиир чоруур Кызыл тукту база чедип алган. Байырлалдың бүдүүзүнде ол автоажыл-агый черинге Москвадан өөрүнчүг медээ база келген: РСФСР-ниң автотранспорт организацияларының аразында чарышка Кызылдың № 1 автоажыл-агыйы үшкү черни ээлээн.

Юбилейлиг чылдың он айларының түңнелинде № 1 автоажыл-агый планын база-ла ыракта ажыр күүсеткен. В. Н. Мякишевке удурткан коммунистиг күш-ажылдың чолаачылар бригадазы он айларның планын 154,6 хуу күүсеткеш, автоажыл-агыйда бирги черни алган. Ол бригаданың чолаачылары И. П. Половинкин, М. Е. Комлев, М. А. Саранин олар кызымаккай ажылдап, коммунистиг күш-ажылдың бригадазының кежигүннери атты алдарлыы биле бадыткап турарлар.

В. Н. Мякишевтиң бригадазы бо юбилейлиг чылдың планын сентябрь айда-ла күүсеткеш, ам 1968 чылдың апрель айының үлүүнде ажылдап турар. Бригада беш чыл планын Улуг Лениниң төрүттүнген хүнүндеп бээр чүс чыл болур оюнга чедир күүседир сорулганы салган.

СӨӨЛГҮ ХУУСАА—НОЯБРЬНЫҢ 25

Совет парлалга — бистиң ниитилелдиң угаан бодал амыдыралының чарылбас кезээ. Партия, парлалганы дамчыштыр массаларның калбак кезии-биле доктаамал харылзааны тудуп турар болгаш ажылчы чоннарны марксисчи-ленинчи мировоззрениеге болгаш коммунистиг моральга кижизидип турар. Чуртта чүү болуп турарыл, бөмбүрзекте болуушкуннар болгаш өске-даа чүүлдерни ажылчы чоннарның билип алырынга солуннар болгаш журналдар дузалап турар.

Кызыл хоорайның харылзаачылары, парлалганың хөй-ниити нептередикчилери партия организацияларының удуртулгазы-биле совет парлалганың чагыдылгазын чогуур деңнелге дүүштүр организастап турар. Бир эвес 1966 чылда хоорайның 1000 чурттакчызынга онаалтыр 637 солун, журнал чагыткан болза 1967 чылда 917 экземпляр четкен.

1968 чылдың парлалга чагыдылгазын Пассажирлер АТА-зының коллективи (партия организациязының секретары эш Сайгутина, парлалганың хөй-ниити нептередикчизи эш Белогорская) эки чоруткан. Ында 500 кижи ажылдап турар, а чагыткан солун, журнал муң ажыг, оон иштинде төп солун, журналдар хөй. «Кызыл тудуг» тудуг эргелелиниң үлетпүр бүдүрүлгелер комбинадының, № 2 магазинниң, республика эмнелгезиниң кезип эмнээр салбырының, «Көк-Тей» совхозтуң коллективтери келир чылдың парлалга чагыдылгазын эрткен чылдан ыракта эки чорудуп турар.

Парлалга чагыдылгазының сөөлгү хуусаазынга чедир неделя бичии ажыг хонуктар арткан. Ынчалза-даа Кызылдың бүгү девискээринге эрткен чылдың деңнелинге чедер дээш бо кыска хуусаада улуг ажылдарны чорудары негеттинип турар. Чамдык коллективтерде партия организациялары чагыдылга херээн эреңгей удуртуп турганындан бо ажыл дээредээр туржук, харын эрткен чылгызындан дорайтаан таварылгалар хөй. Чижээ, № 1 АТА (парторг эш Коваленко) эрткен чылын бо үеге чедир ниитизи-биле 527 солун, журнал чагыткан турган болза ам чүгле 132 экземпляр солун, журнал чагыткаын агартыр барымдаа турбас ужурлуг. Мында партия организациязы хоорайда эң улуг, 70 ажыг коммунистер бактаап турда, төп солуннардан «Правданы» чүгле 9 кижи чагыткан-дыр, а партия журналдарын чаңгысты-даа чагытпаан. Эш Коваленко парлалганың хөй-ниити нептередикчизи эш Кондратьевага дузалажырын чугулалап көрбээни илдең-дир. Иедология ажылының бо чугула участказынга ажылды калбартырынга партия организациязының бюро кежигүннери, профэвилел комитеди болгаш АТА-ның начальниги дуза чедирбээни окта таарышпас.

Келир чылдың парлалга чагыдылгазын организастаарынга хоорайда партия организацияларының секретарьлары: хоорайның амыдырал хандырылга комбинадында — эш Дорошенко, «Коммунтудуг» септелге тудуг эргелелинде — эш Петенев, тууйбу заводунда — эш Анан-оол, эът комбинадында — эш Соломатин, башкы институдунда — эш Анисов болгаш өскелер-даа чогуур дузаны негелдеге чедир бербейн турарлар.

Партия амыдыралының болгаш комсомолчу-аныяктарның солун, журналдарын чагыдары куду деңнелде. «Правда» солунну ам дээрезинде чүгле 800 экземплярны чагыткан. Орук тудуг эргелелинде партия организациязында 22 коммунистерден «Правданы» чүгле 4-тү, кодээ ажыл-агый министерствозунда 46 коммунистерден база-ла 4 экземплярны чагыткан. № 3 АТА-да «Правда» солунунуң чагылгазын база багай организастаан.

«Правда» — СЭКП ТК-ның төп органы солун. Ону чүгле коммунистер эвес, харын бүдүрүлгелерниң, организацияларның бүгү удуртукчулары, ажылчы чоннар чагыдып, номчуур ужурлуг. «Агитатор», «Коммунист», «Партия амыдыралы», «Политиктиг бот-өөредилге» чижектиг чугула журналдарга чагыдылга база эвээш. Партия организацияларының секретарьлары, пропагандистер, агитаторлар, коммунистер, партия өөредилгезиниң четкизинде хаара туттунган бүгү кижилер бо журналдарны чагыдар ужурлуг.

Комсомол амыдыралынга хамаарышкан солун, журналдар чагыдылгазын организастаарынга хоорайның ВЛКСМ комитеди сөөлгү хүннерге чедир-ле боттуг ажыл чорутпаан деп болур. «Комсомольская правда» солунну ам дээрезинде эрткен чылдың чартык хирезин, а «Пионерская правданы» оон-даа эвээшти чагыткан. Хоорайның өөредилге черлеринде тыва оолдар, кыстар хөй хирезинде «Тываның аныяктары» солунну чагыдып турары база эвээш.

Мергежилдер аайы-биле солуннарны болгаш журналдарны чагыдарынче эвээш кичээнгейни угландырып турарын айтыр херек. «Учительская газета», «Советская торговля», «Медицинская газета», «Советская культура», «Строительная газета» чижектиг солуннарны эң эвээшти чагыткан. Тускай эртемниглер бодунуң мергежилиниң аайы-биле бо солуннарны чагыдып алыр ужурлуг.

Кызыл хоорайга хамаарышкан турар суурларның чурттакчылары парлалга чагыдылгазынга идепкейни база чавызадып турар. Чижээ, Кунгуртуг суурда муң ажыг кижи чурттап турар, а ам дээрезинде чүгле 370 экземплярны чагыткан. Черби, Элегес-Аксы суурларда байдал база моон дээредевес.

Совет парлалганы чон ортузунга пропагандылаар болгаш нептередири — идеология ажылының чугула участогу. Бо ажылды партия организацияларының дорт удуртулгазы-биле чорудар ужурлуг. Ынчангаш келир чылдың парлалга чагыдылгазының сөөлгү хуусаазы — ноябрь 25-ке чедир арткан хуусаада өг-бүле бүрүзү чагылга чок артпазын дээш суртаал ажылын партия ажылдакчылары, коммунист кижи бүрүзү чорудар хүлээлгелиг.

М. НИКОЛАЕВА,
хоорайның «Союзпечать» агентилелиниң начальниги.

ДАГ-ДҮГҮНДЕН ЭКИ ШЫНАРЛЫГ КЫЛЫГЛАР

Амгы үеде даг-дүгүнден кылыр продукцияны күрүне стандартының ГОСТ 7—60 деп чүүлүнге дүүштүр бүдүрүп турар. Бо дээрге хризотил даг-дүгүнүң кылыынга негелде-дир. Даг-дүгүнден үнер продукция хөй янзылыг болгаш улус ажыл-агыйының барык бүгү адырларынга херeглеттинер. Ынчаарга узун сиир дашты болбаазыраткан сөөлүнде оон аргыглыг даг-дүгү пөстү бүдүрүп турар. Аңаа хереглел дыка улуг. Ону шилиттинген рудадан кылып алыр. Ук руданы амдызында чүгле хая-дашты чара шапкаш, хол-биле чыып ап турар. Бо ажылды механизастаарының айтырыы ам-даа шиитпирлеттинмээн. Шилиттинген рудадан арыглап ап турар даг-дүгүн Ж-1, Ж-2, Ж-3 маркалар-биле демдеглээр. Даг-дүгү чыдып турар черни чаза тевискеш, руданы экскаватор-биле чыып чүдүргенинден арыглаттынган даг-дүгүн ПРЖ. П-2 маркалар-биле демдеглээр.

Ынчаарга бедик шынарлыг даг-дүгүнүң хереглекчилери ук чиг-эттиң элезин, сай, довурак-доозун холунсаадан арыглаттынганын, а узун сиир даштың узуну 10, 5—12,5 мм. четкен турарын негээр. Аргыттынар даг-дүгүнүң мындыг шынарлыын механизастаттынган арга-биле тывары дыка берге. А руданы хол-биле шилип тыварының база-ла таарымча чогу билдингир. Ынчангаш шилиттинген руда тыварының аар ажылын чиигедириниң, аргыглыг кылыглар бүдүрер даг-дүгүн механизмнер-биле тыпкан рудадан аңгылап ап болурунуң айтырыглары даг-дүгү болбаазырадыр үлетпүрнүң мурнунга тургустунуп келген. Ол айтырыгларны өөренириң, шиитпирлээрин «Урал-асбест» комбинатка Бүгү-эвилелдиң даг-дүгү бүдүрүлгелерин төлевилээриниң эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчылары боттандырып келгеннер. Эртемденнерниң болгаш инженерлерниң ажылы 1965 чылда чедиишкинниг доозулган. Ол ажылдың кол сорулгазы болза, бедик шынарлыг руданың тывыжын механизастаары, эң дээре шынарның аргыглыг даг-дүгү пөзүн солуур механизастаан арга-биле тыпкан рудадан аргыглыг даг-дүгүн белеткээриниң чаа технологиязын чогаадыры турган.

Хамыкты мурнай «Урал-асбест» комбинаттың дөрткү фабриказында үүрмектеп шишкиир комплексиде, кургадылга болгаш бедик шынарлыг даг-дүгүн арыглаар цехтерде технологтуг чорудулганы улам сайзыраңгайжыдып эгелээн бис. Үүрмектеп шишкиир комплексиге-ле рудадан янзы-бүрү сорттуң даг-дүгүн аңгылап алырынга эптиг технологтуг сменаны чогааттывыс. Ол-ла фабрикага рудниктен механизастаттынган арга-биле тыпкан руданы болбаазырадырының чорудулгазын сайзыраңгайжыткаш, ону база шенеп эгеледивис. Ынчаарга эки шынарлыг руданы хол-биле шилип чыгбайн-даа турза, рудада бедик шынарлыг даг-дүгүнүң хемчээлин чогуур түңден кудулатпазы чугула. А даг-дүгүн болбаазырадыр аппараттарны база элээн чаарткан бис. Дөрткү фабрикага долганыр болгаш инерция аайы-биле шимчээр грохоттарны, довурак, сай ылгаар тургузулгаларны чаа, улам эки шынарлыг техника-биле солаан.

Бистиң бөлүүвүстүң кылган дуржулгазындан узун судалдыг даг-дүгү холуксаалыг, механизастаттынган арга-биле тыпкан рудадан бедик шынарлыг даг-дүгүн ап болуру илерээн.

Ынчаарга шенелде үезинде ПРЖ-1 марканың даг-дүгүн алырда ажылды янзы-бүрү чурум ёзугаар чоруттувус. Ынчаарда бедик шынарлыг кылыглар бүдүрер даг-дүгүн механизм-биле ылгап чыып алырының эң таарымчалыг аргазы тодараттынган. Бистиң шенелдевистен үнген ПРЖ-1 маркалыг даг-дүгүн тускай заводтарже база чоруткан бис. Ук черлерден келген медээлер технологтуг чорудулганы сайзыраңгайжыдып тургаш алганывыс ПРЖ-1 марканың даг-дүгү эң дээре сорттуң Ж-1 марканыын солуп шыдаар шынарларлыг болганын бадыткаан.

Чиг-эттиң шынарын кудулатпайн, шилиттинген руданы хол-биле чыыр арганы эвээш ажыглааны бо чылдың эрткен айларында безин 300 муң рубльдиң камналгазын берген болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткен. Келир чылдан эгелеп Уралдың даг-дүгү тывыжынга бо чаа арганы долузу-биле ажыглаары планнаттынган.

Тываның даг-дүгү үлетпүрүнге бо чаа арганы ажыглаар талазы-биле шинчилел ажылдарын эртем-шинчилел институду каш чыл улаштыр чорудуп келген. Ук ажылдың улус ажыл-агыйынга канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг болганын барымдаалааш, ону чурттуң даг-дүгү үлетпүрүнүң хөгжүлдезинде кол хемчеглерниң бирээзинге санаан. Ак-Довурактың рудазындан ПРЖ-1 марканы кылырының технологтуг схемазы ажылдап кылдынган. Ол маркадан янзы-бүрү продукцияларны кылгаш, шенеп көөрүн Москваның АТИ фабриказы чепшээрешкен.

Тываның улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи — «Ак-Довурактың даг-дүгү» комбинадынга чораан кижи бүдүрүлге чорудулгазының бүрүнү-биле механизастаттынганын эскерип каар. Ында механизастаттынмаан участок — шилиттинген руданы хол-биле чыыры болур.

Комбинаттың инженер-техниктиг ажылдакчылары-биле кады бо ажылды механизастаарын боттандырыптар болзувусса, ажылчыннарның күш-ажылы чиигээр болгаш бүдүрүлге хөй камналганы алыр.

Б. ПОЛОВНЕВ,
институтта бөлүк удуртукчузу.

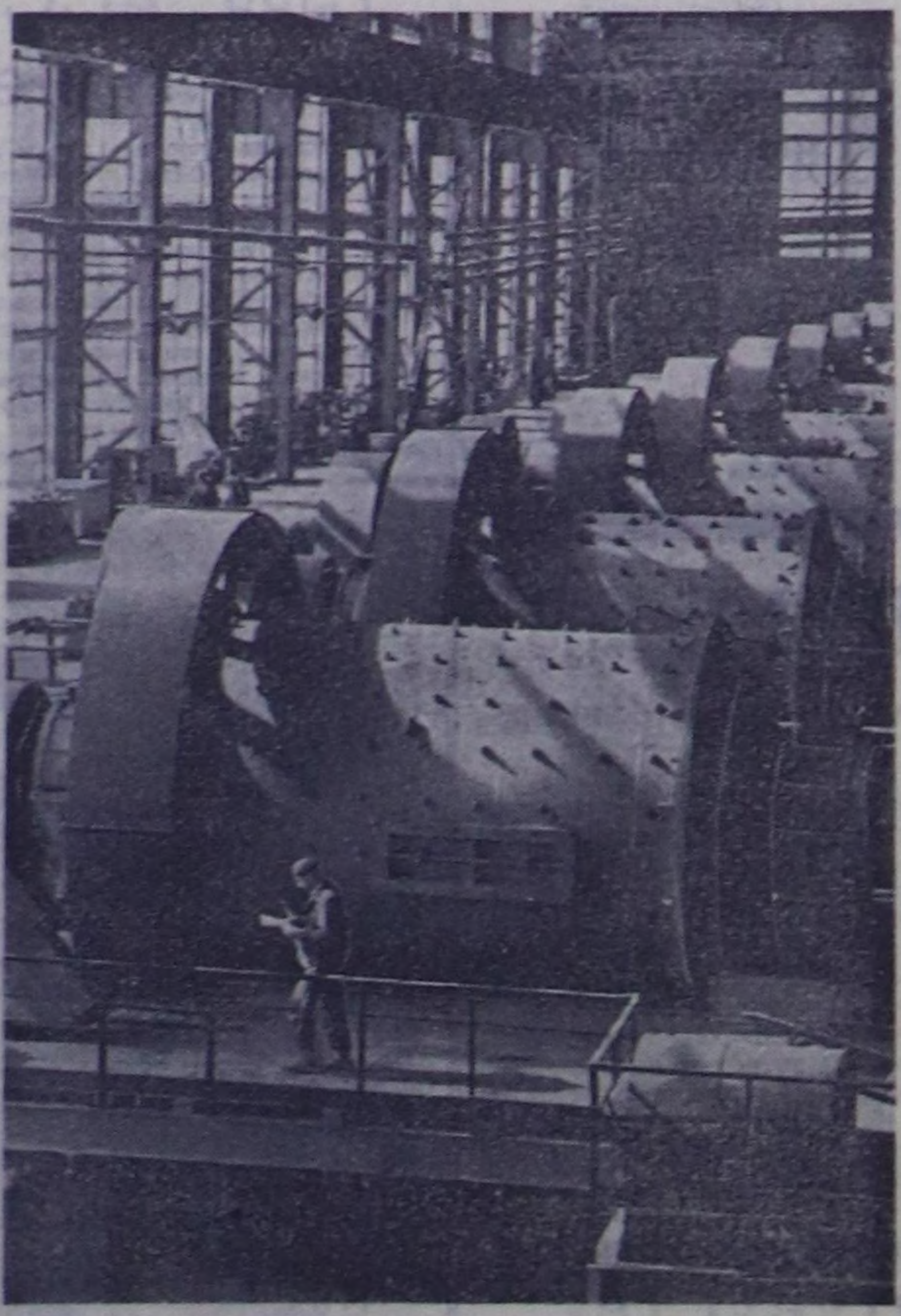

Белорус ССР. Белорус химияның кайгамчык улуг бүдүрүлгезиниң — Солигорскиниң ийиги калий комбинадының тудуу Октябрь байырлалының бүдүүзүнде ажыглалга кирген. Ук бүдүрүлге баштайгы продукциязын Төрээн чуртка берген.

ЧУРУКТА: арыглал фабриказында өзек бистиг дээрбелер.

П. НОВАТОРОВТУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохроникасы.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ КИЖИЛЕР

Кара-Даштың даг-дүгүн шинчип, оон курлавырын тодарадыр экспедиция 1932 чылда Москвадан Тывага чедип келген. Экспедицияга ажылчыннар херек турган, Улуг-Хемниң Суглуг-Хем чурттуг Виктор Павлович Губанов геологтар-биле кады Барыын-Хемчикче чорупкан. Ынчаарда он сес харлыг оол хелемечилеп-даа, ажылдап-даа турган. Геологтар-биле кады ажылдап, чурттап чорааш, чолаачылап өөрени берген.

Экспедиция Кара-Даштың шинчилел ажылын дооскаш чоруптарга, Виктор Павлович Кызылга чедип келгеш, Совет-Тыва транспорт каттыжыышкынынга чолаачылай берген. Транспортка ажылдап киргеш, тыва чолаачылар белеткээринге улуг дузаны чедирген. 1933 чылдан эгелеп тургускан чолаачылар курстарынга Губанов киржип, башкыларның машина-техника талазы-биле тайылбырларын тыва дылга сургуулдарга дамчыдып берип турган. Ынчаарда тыва чолаачылар белеткээр шупка өөренгеш, чолаачылаар эргени алган мен.

«Совтывтранспортка» ынчаарда «ЗИС-5» деп маркалыг чүък сөөртүр машиналар кээп эгелээн. Саян артындан келген дуржулгалыг чолаачылар-биле кады тыва аныяк чолаачылар күчүлүг машиналар-биле чүъктерни республиканың районнарынга чедирип, оортан янзы-бүрү чүъктерни Кызылга эккээп, улаштыр-ла Саян ажылдыр сөөртүп турганнар. Оларның одуруунга Виктор Губанов, мен база турган мен.

Тываның хоочун чолаачыларының бирээзи Губанов ам Улуг-Хем ыяш ажыл-агый черинде чолаачылап турар. Дуржулгалыг чолаачы Совет эрге-чагырганың бежен чыл оюнга тураксаал болдурган социалистиг чарышка киришкеш, юбилейлиг чылдың ай, квартал планын үргүлчү ажыр күүседип, он айларның онаалдазын 150 хуу боттандырган, Улуг Октябрьның юбилейлиг байырлалын күш-ажылчы чедиишкин-биле демдеглеп эрттирген.

Дуржулгалыг, техникага камныг чолаачы бодунуң башкарып турары ыяш сөөртүр машиназы-биле капитал септелге чокка 100 муң километр эртерин хүлээнген ажылдап турар.

О. ЛАМА.

• • •

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюн Кызылдың № 2 автоажыл-агыйының коллективи бедик күш-ажылчы көргүзүглер-биле байырлап эрттирген. Он айларның бүдүрүлге планын октябрь онда күүсеткеш, пландан ажыр 150 муң тонна чүъкту сөөрткен болгаш 250 дугуйну, 140 муң литр кывар материалды камнап алган, 10 тонна-километр бүрүзүнүң бот-үнези 4 көпеекке чиигеп, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 15,5 хуу бедээн. Транспортчулар юбилейлиг чылдың бедик дужудун ажаап алырынга мурнакчы киришкеш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелиниң Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Чедип алдынган чедиишкиннерге гаражтың ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары эвээш эвес үлүг-хуузун кииргеннер. Машиналар шурбайн, үзүктелиишкин чокка ажылдазын дээш септекчилер дүн-хүн дивейн ажылдап, чоруктан келген машиналарны дораан хынап, аар-саар септелгезин кылгаш, чорудуп турганнар. План күүселдезинге бүдүрүлгениң арыг-шевери, культуразы, көрүнүү база улуг рольдуг. Бо талазы-биле гаражтың хоочун ажылчыны Ольга Евгеньевна Шабалина үре-түңнелдиг ажылды кылган. Оон харылаан участогу кезээде арыг-силиг, көрүм-чурумнуг, ажылчыннарның ажылдаарынга таарымчалыг болур.

Ольга Евгеньевна чүгле ажылга кызымак эвес, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг кижи. Коллективте бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүнүң ажылы ооң киржилгези чокка эртип көрбээн. Улуг Октябрьның 50 чыл оюнуң байырлалының бүдүүзүнде эш Шабалинаны коллектив пенсияже үдээн.

С. КРАСНОПЕРОВ.

• • •

Тыргыт Ховалыг Чаш-оол Чөөн-Хемчик районнуң ыяш ажыл-агый чериниң лесниги, Адар-Төш, Кезээн-Булак болгаш Өзен-Орук ынчаар участоктарны харылап турар. Ооң ажылдап келген үезинде хайгаарап турар черлеринге өрт болбаан. Бойдус камгалалының талазы-биле чон ортузунга тайылбыр ажылын чорудуп тургаш, Чаш-оол бойдус камгалалының ниитилелиниң кежигүнүнге үш чүс ажыг кижини киирип алган.

Районнуң ыяш ажыл-агый чериниң коллективи арга-эзимни камгалаарындан аңгыда, үнүштерни тарып өстүреринче кичээнгейни салып келген. Тыргыт Чаш-оолдуң участогунда безин 270 гектар черде ыяшты олуртуп өстүрген. Бо ажылды чорударынга Тыргыт Ховалыгович организакчы чоруун көргүскен болгаш тарып олурткан үнүштерни камгалаар талазы-биле эки ажылдап келген.

Чаш-оолдуң бойдус камгалалынга үре-түңнелдиг ажылдап, чон ортузунга организакчы чоруун үнелеп, республиканың ыяш ажыл-агый чери ону каш удаа өртектиг чүүлдер-биле болгаш Хүндүлел бижик-биле шаңнаан.

Ш. ДҮВЕНДЕЙ.

Үзүктел чок

Хову-Аксының хлеб магазиннериниң полкаларында чаагай амданныг янзы-бүрү булкалар, кондитер кылыглар болгаш өске-даа чем аймаа хүн бүрү үзүктел чок. Чаңгыс суур чурттугларынга ону сагыш соваңгыр, кызымаккай кымнар быжырып турарыл?

Ол дээрге Хову-Аксының хлеб заводунуң 19 кижилиг коллективи-дир. Ук коллектив ай, квартал пландарын үргүлчү ажыр күүседип келген. Заводта хлеб быжырарының дуржулгалыг мастери Анастасия Ильинична Каблукова база ооң дузалакчылары Анна Григорьевна Белобородова, Нина Ивановна Кокорина, кочегар Вера Федоровна Чередникова олар күш-ажылга үлегерни көргүзүп турарлар.

Хлеб быжырарының мастериниң дузалакчызы Н. И. Кокорина коллективтиң ажыл-ижиниң дугайында сагыш човап, бисте чамдык ажылдарны механизастаан, ынчалза-даа механизастап болур ажылдар амдаа бар, ону бүрүнү-биле кылыптар болза, чүгле Хову-Аксының эвес, харын-даа чоок-кавы колхозтарның болгаш совхозтарның ажыл-ишчилерин хлеб аймаа-биле бүрүн хандырып шыдаар апаар бис деп чугаалап орар.

Л. ИВАНОВА.

АНЫЯК ТЫВА ЭРТЕМДЕН

Революцияның кавайы—Ленинградта Россияга даг эртеминиң эң баштайгы тарадыкчызы, чурттуң улуг дээди өөредилге черлериниң бирээзи Плеханов аттыг Даг институду туруп турар. Аңаа «...бо чылдың октябрь 18-те «Тывага даг-дүгүнүң курлавырларының бүттүнүп тывылганы болгаш чыдар байдалы» деп ажылының дугайын Н. С. Күжүгет илеткээр» деп «Кежээки Ленинград» солунга үнген чарлал ёзугаар чеде бердивис.

Даг институдунга Бүгү-эвилелдиң минералогия ниитилелиниң кабинединиң улус дола берген болду. Ында институттуң геология болгаш геофизика факультеттериниң эртем чөвүлелиниң кежигүннери, Уралда даг-дүгү трезиниң бөлүк геологтары, Ленинград хоорайның организацияларының төлээлекчилери, аспирантылар болгаш өскелер-даа эш Күжүгеттиң эртем аады чедип алыры-биле илеткээр ажылын дыңнаары-биле чыглып келгени ол.

Совет эрге-чагырганың чылдарында Тывага улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинге чедип алган улуг чедиишкиннер-биле чергелештир эки түңнелдерлиг геология шинчилелдери калбаа-биле чоруттунган деп, ол эгелээн. Тыва черниң геологиязының кайы хире шинчилеттингенин, оларның канчаар бижиттингенин, ажылда серулгаларны болгаш шиитпирлеттинген айтырыгларны ол тодаргай чугаалаан.

Тывага даг-дүгү-биле байлак черлерни хөй чылдарның дургузунда янзы-бүрү эртемденнер шинчилеп келген-даа болза, бөгүнге чедир тыва даг-дүгүнүң дугайында долу, хөй янзы айтырыгларны хаара тудуп турар эртем ажылы чок болуп келген. Эш Күжүгет Тывага беш чыл дургузунда чоруткан шинчилелдериниң түңнелин бо ажылда ажыглаан.

Өске геолог шинчилекчилерниң материалдарын база литературада үнген чамдык чүүлдерни бодунуң мурнунга салдынган темага хамаарыштыр чурумчудуп, түңнээн болгаш даг-дүгүнүң тыптырының дугайында элээн хөй айтырыгларны бодунуң шинчилел материалдарынга даянып, онзагай шиитпирлээн. Тывага даг-дүгүнүң чаа курлавырларын дилеп, тыварынга дуза чедирги дег ажыктыг сүмелерин диссертант чугаалаан.

Залга олурганнарның элээн каш айтырыгларынга харылаан соонда, эртем ажылының шынар байдалының дугайында саналдар болган. Ленинградта Бүгү-эвилелдиң геология институдунуң ажылдакчызы, геология болгаш минералогия эртемнериниң доктору Н. П. Михайлов, Даг институдунуң профессорлары: П. М. Татаринов, А. В. Скропышев олар сөс алгаш, аныяк эртемденниң ажылын эки-дир деп демдеглээннер. Москвада эртем-шинчилел институттарының төлээлекчилери: эртем доктору И. Ф. Романович, эртем кандидады В. П. Еремеев болгаш өске-даа 10 хире кижилер чүве чугаалааш, ук эртем ажылын эки деп мактааннар.

Эртем чөвүлелиниң кежигүннериниң чажыт бадылаашкынының түңнелинде Н. С. Күжүгетке геология болгаш минералогия эртемнериниң кандидады атты тыпсырынга удурланган чаңгыс-даа кижи чок болган. Юбилейлиг чылда Тываның эртем ажылдакчыларының отрядынга база бир эртемден немешкени өөрүнчүг болбас аргажок.

Д. МАРТ-ООЛ,

Ленинградта Герцен аттыг башкы институдунуң бешки курузунуң студентизи.

Мурнакчы херээженнер

Бай-Даг суурнуң ажыл-ишчи херээженнери юбилейлиг чылды күш-ажылчы улуг белектерлиг үдеп чорудар дээш, бүдүрүлгеге, хөй-ниитиниң ажылдарынга боттарының киржилгезин күштелдирип турарлар.

Бир-ле дугаарында чурттап орар бажыңнарындан эгелээш бүгү суурну чаагайжыдарының социалистиг чарыжын калбарткан. Ол чарыштың түңнели суурнуң херээженнер чөвүлели (даргазы К. Эренчина) Октябрьның революциязының 50 чыл оюнуң байырлалында үндүрген. Эң эки арыг-шевер бажың дээш чарышка беш уругларның иези Саар Амырдаевна Чечекмаа бир дугаар черни ээлеп, өскелерге үлегерлиг болган. Ооң бажыңының чанында уруглар ойнаар шөлчүгешти кылган, янзы-бүрү чечектерни тарып олурткан. Саар Амырдаевна бирги чергениң дипломну, өртектиг бараан-биле база шаңнаткан.

Бистиң суурувуста хөй-ниитичи, кылып турар ажылынга ээ-харысаалгалыг көдээ Совет секретары Нина Сакты-Сюрюнну, школада пионерниң улуг вожатыйы Елизавета Төмүрнү, башкы Санчымаа Дөңгүрнү, уруглар садында ажаакчы Комбу Белээ, ында повар Зоя Баиза ышкаш мурнакчыларны хөйү-биле адап болур бис. Үстүнде эштер чүгле бистиң суурувустуң эвес, харын Эрзин районнуң мурнакчы активтери деп санадып турар.

К. БИЧИИ-УРУГ.

Энергетика болгаш суггат

Киргизияның хемнеринге бүдүн чартык миллион киловатт күчүлүг ийи электростанцияны бедик даг черлерге тудары төлевилеттинип турар. Ол станциялар Нарын хемниң унунга турар.

Станцияларга хөөңнелир суг Узбекистанның, Киргизияның, Казахстанның болгаш Таджикистанның барык үш миллион гектар шөлдерин эң кадааштынныг чылда безин суггарар арганы бээр. Хем унунуң чурттакчылары үерге таваржыр айыылдан база чайлаар.

Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң механизаторлары болгаш тараажылары юбилейлиг чылда чаагай дүжүттү өстүрүп алганнар. Совхозтуң механизаторлары социалистиг чарышты калбарткан турган. Салбырлар аразынын социалистиг чарыжынга Хорум-Даг салбыр бирги черни ээлээш, совхозтуң дирекциязының, парткомнуң, ажылчын комитеттиң кызыл тугун чаалап алган.

Дүжүт ажаалдазында бир комбайнер 380 гектар черниң тараазын ажаар норма совхозка доктааттынган турган болза, Ондар Деге, Монгуш Дары-Базыр түс-түзүнда бир гектардан-на 10 центнерни бастырып, 650-650 гектар черниң тараазын ажаагаш, механизаторлар аразынга калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда үнгеннер.

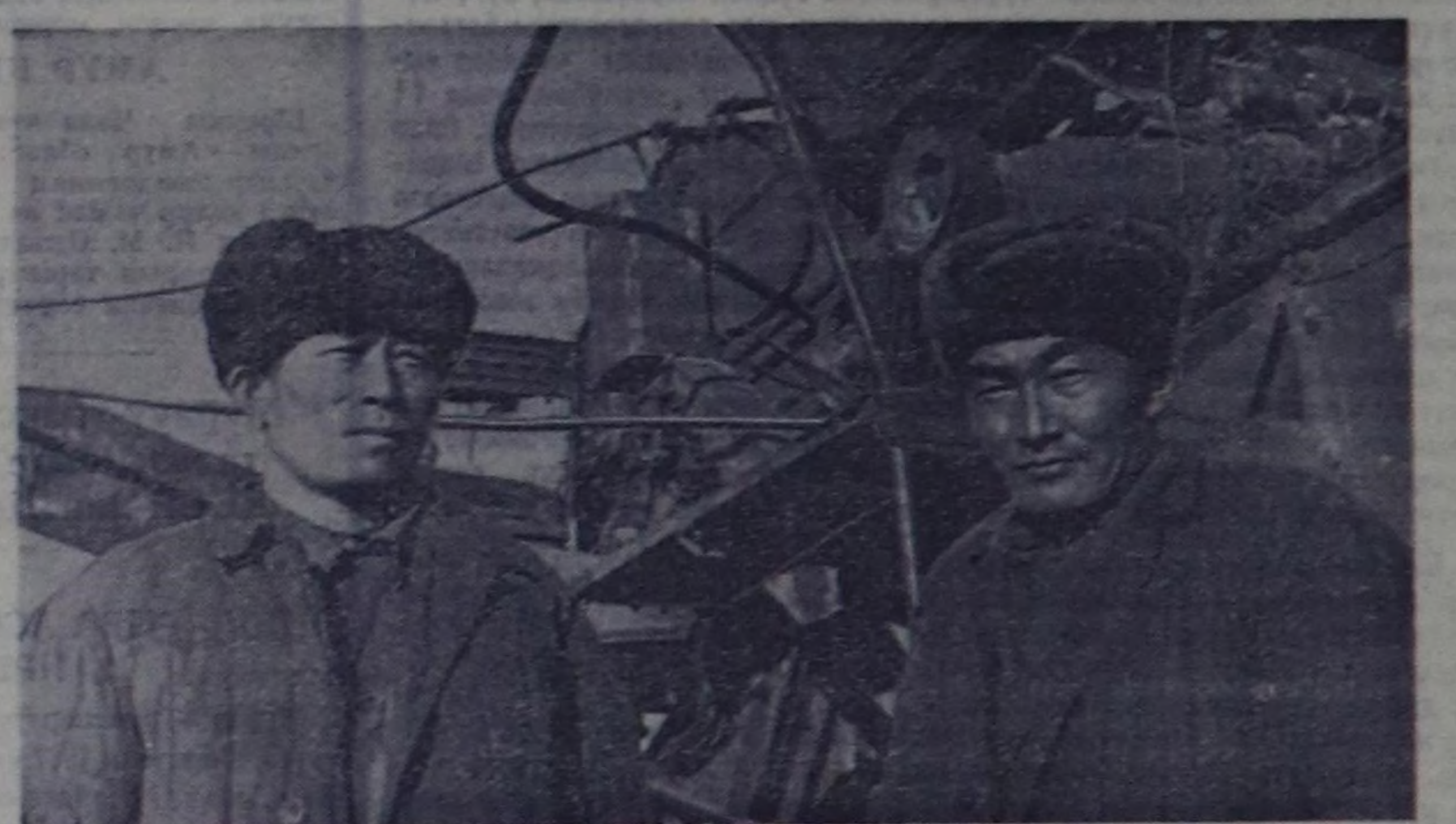

ЧУРУКТА: мурнакчы комбайнерлер М. Дары-Базыр биле Ондар Деге.

Б. МОНГУШ.
Сөзү болгаш фотозу авторнуу.

РОССИЯНЫҢ БАЗЫМНАРЫ

РСФСР — Оожум океандан Балтий далай чедир чаттылып чоруткан черлер болгаш хемнер-дир: ол дээрге чөөн чүгүнден барыын чүгүнче 10 муң километр, соңгу чүгүнден мурнуу чүгүнче 4 муң километр шөйүлген. РСФСР—17 миллион ажыг дөрбелчин километр шөлдүг, ол болза АКШ-тың девискээринге бодаарга, барык ийи катап улуг-дур. РСФСР—127 миллион ажыг чурттакчы чоннуг, ол дээрге ССРЭ-ниң чонунуң деп кезиинден хөй-дүр.

Ынчалзажок совет республикаларның бүлезинде Россияның туружун ооң кайгамчык улуг девискээри, ооң чурттакчыларының хөй саны тодаратпайн турар болдур ийин. Октябрь революциязының соонда бир-ле дугаарында тургустунган Россия Федерациязының күрүне талазы-биле ужур-дузазын, политиктиг деңзизин, ажыл-агыйжы күчүзүн демдеглевишаан, совет кижилер Россияның күш-ажылга ынакшылдыг улустарының ажыл-херектерин болур-чогуур-биле үнелеп турар.

1966 чылда чуртка электроэнергия ажылдап үндүргениниң 66 хуузу, нефть тывыжының 82 хуузу, хөмүр-даш казылдазының 56 хуузу, кан ээлдирилгезиниң 54 хуузу, ажылдап кылган цементиниң 61 хуузу, сөөртүп үндүрген тудуг ыяжының 92 хуузу, бүдүрүп үндүрген хөвең-саазын пөстериниң 85 хуузу Россия Федерациязының улуг-хуузунга онаашкан.

РСФСР-ниң экономиктиг картазынга алдарлыг бежен чылдың дургузунда делегейни магадаткан кайгамчыктыг чаартылгалар болган. Бүгү хаанныг империяга чүгле 666 хоорай бар турган. А Совет эрге-чагырганың чылдарында РСФСР-ниң картазынга 583 чаа хоорай тыптып келген. Бүгү-ле талазы-биле чаа, амгы үениң ол үлетпүрлүг хоорайлары хаанныг Россияның хоорайларындан үндезини-биле ылгалып, мырынай онзаланып турар.

Чурттуң өске-даа хөй-хөй районнарынга ышкаш, Сибирьниң, Ыраккы Чөөн чүктүң, Кыдыкы Соңгу чүктүң черлеринге совет кижилер Амурда-Комсомольск, Мирный, Братск, Ангарск, Северодвинск, Миасс, Волжский, Каспийск, Тольятти дээш, өске-даа хөй-хөй шак ындыг кайгамчыктыг хоорайларны тургускан. Россияның индустриалдыг күчүзү чаа тургустунган хоорай бүрүзүнден чайынналдыр көстүп келир.

Бурунгу хоорайларны чаагайжыдар талазы-биле база улуг ажылдарны чорудуп турар. Сибирьжи Иркутск хоорай, шаанда аажок ырак кылдыр санаттынып турган Хабаровск болгаш Владивосток таныттынмас апаргай. Волгада бурунгу хоорай—Горький калбарып болгаш экижип келген. Суздальдың болгаш Угличиниң, Новгородтуң болгаш Псковтуң Россиязы Магнитогорскиниң болгаш Новокузнецкиниң, Норильскиниң болгаш Игарканың Россиязы-биле дүрген тереңделип берген.

Бодунуң черинниң бүгү байлактарының [illegible] берген улус Россияның экономиктиг картазын барык чаалы-биле болгаш туруп көрбээн дүрген темпилер-биле өскерткен. Кажан бир шагда үлетпүр талазы-биле хожудангай, эрте-бурунгунуң эт-хересселдиг көдээ ажыл-агыйлыг турган Россия ам дээрге күчүлүг индустриялыг база механизастаттынган колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгелиг күрүне болуп турар.

Россияның чөөн талазында чурттуң ийиги хөмүр-даш-металлургия баазазы тургустунган, ол дээрге эрткен дайынның аар-берге үезинде аажок улуг рольдуг болган: гитлержи эжелекчилерни чылча берип турган ушкү снаряд бүрүзүн маадырлыг Магнитканың канындан кылган болгай. Дайын соонда Төп Россияга Ново-Липецкиниң металлургия комбинадының корпустары бедип үнген. Кислород-конвертёр бүдүрүлгезин канны соксаал чок ээлдирер чорук-биле делегей практиказында бир-ле дугаарында ол комбинатта дүүштүрүп турар. Соңгу-барыын талада, Череповецте, металлургия заводунуң корпустары бедип үнген болгаш шынарлыг канның эң хөй берикчизи болу берген. А тайга-сынның Амурнуң эриктеринде Ыраккы Чөөн чүктүң «Магниткаазы»—«Амурсталь» тургустунган.

Бир эвес революция мурнундагы Россия амгы РСФСР-ниң кызыгаарларынга чыл дургузунда чүгле 1,8 миллион тонна канны болгаш 1,3 миллион тонна шойну бүдүрүп турган болза, 1966 чылда 52 миллион тонна канны болгаш 32,5 миллион тонна шойну ээлдирген.

Электрижиттинген турар Россия дугайында ленинчи сөстер амыдыралда чедиишкинниг боттанып турар. Коммунистиг партияның башталгазы-биле республикада күчүлүг энергетика тургустунган. Делегейде эңне улуг дээн гидроэлектростанцияларны РСФСР-ниң девискээринде туткан: Волгада—В. И. Ленин аттыг болгаш СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг гидроэлектростанцияларны, Ангарада — Иркутск болгаш Братск ГЭС-терни туткан. Енисейде Красноярск ГЭС, Саян-Шушенск ГЭС ышкаш кайгамчык улуг станцияларны тудуп турар. Саян-Шушенск ГЭС-ти тудары — бистиң күрүневистиң үндезилекчизи В. И. Ленинге өндүр чаагай тураскаал болур. Революция мурнундагы Россияның бүгү электростанцияларының бүдүргенинден хөй катап хөй электроэнергияны 1966 чылда Россия Федерациязынга ажылдап үндүрген.

Европаның эң улуг дээн күрүнелериниң девискээрлеринден каш катап ажып турар Урал сыны биле Волганың аразында шөлге Совет эрге-чагырганың чылдарында нефтиниң эң байлак черлерин шинчилеп тыпкан. А сөөлгү үеде нефтичилерниң өг-бүлезинде сибирьжилер база кирген.

Газ үлетпүрү дүрген темпилер-биле хөгжүп турар. Газ дамчыдылгазының делегейде эң улуг дээн дамчыдылгаларын туткан болгаш чаа ындыг шугумнарны тударын үргүлчүлеп турар.

Москваның, Ленинградтың, Новосибирскиниң, Рязаньның, Волгоградтың, Свердловскиниң, Ростовтуң, Омскиниң болгаш өске-даа хоорайларның машина тудугжулары бүгү чуртта сураглыг. Олар ам бистиң улус ажыл-агыйывыска херектиг кандыг-даа машиналарны болгаш механизмнерни бүдүрүп үндүрүп шыдаар. Россияның заводтары хонук бүрүзүнде-ле 1800 автомобильди болгаш 500 тракторну бүдүрүп турар.

Бисте химияның күчүлүг үлетпүрү тургустунган. Ооң улуг төптерин Сибирьде, Уралда, Поволжьеде болгаш Соңгу Кавказта тургускан. Чиик үлетпүр кажангызындан-даа артык эки техниктиг баазалыг. Улустуң хереглел бараалнарын бүдүреринче онза улуг кичээнгей салдынып турар.

Россияның үлетпүрүн улам көдүреринге бүдүрүлгени планнаарының болгаш экономиктиг идиг бериишкининиң чаа системазы идиг берип турар. Чаа ёзу-биле ажылдаарынче республикада үш муң ажыг бүдүрүлгелерни шилчиткен. Экономиктиг реформа ам безин эки түңнелдерин чер болганда берип турар.

Үлетпүр бүдүрүлгелерин планнаашкынның болгаш экономиктиг идиг бериишкининиң чаа байдалдарынче шилчидерин келир чылын доозар. Улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының бүдүрүлгелерин чаа системаже шилчиткен турар.

Бүгү чурттуң мурнунга ышкаш, чаа беш чылда Россияның мурнунга база улуг перспективалар ажыттынып турар. СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирин ёзугаар аар болгаш чиик индустрия улам бедик темпилер-биле хөгжүүр, бүдүрүлгениң чепсек-херекселдериниң болгаш хереглел чүүлдериниң немей өзүлдезиниң темпилериниң аразында ылгал дыка кызырлыр. Республикага беш чыл дургузунда продукция бүдүрүп үндүрериниң ниити хемчээли барык бүдүн чартык катап, ооң иштинде машина тудуушкунунуң болгаш металл ажылдап кылыышкынының продукциязы—1,7—1,8 катап көвүдээр. Энергетика, кара болгаш өңнүг металлургия, нефть, газ, химия үлетпүрү, машина тудуушкуну, аъш-чем үлетпүрү мурнады хөгжээн турар. Беш чылдың төнчүзүнге чедир тараа культураларының ниити чылыдазы 110—112 миллион тонна чедер, эът, чуурга, дүк бүдүрери дыка немей өзер.

СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлеринде Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүк районнарының бүдүрүкчү күштерин дүрген хөгжүдерин көрген. Арга-ыяш байлактарынга болгаш сөөлгү чылдарда ажыттынган ажыктыг казымал байлактарга үндезилээш, чаа үлетпүр бүдүрүлгелерин ол черлерде тудуп турар. Красноярск ГЭС-ти долу күчүзүнге ажылдадып киирер. Өңнүг металлургия аажок хөгжүүр. Иркутскиниң алюминий заводу, «Тыва-кобальт», «Тыва даг-дүгү» комбинаттарның болгаш өске-даа улуг бүдүрүлгелерниң тудуу доостур. Красноярскиниң болгаш Братскиниң алюминий заводтарынга чаа күчүлерни тудуп, ажыглалга киирер. Зея ГЭС-ти тудуп эгелээр болгаш Якут АССР-де Усть-Вилюйниң газ байлактыг черин үлетпүрге шиңгээдип алыр.

Россияның көдээ черлериниң байдалы база үндезини-биле чаартынган. Ооң шөлдеринде 900 муң трактор, 331 муң тараа комбайннары, 496 муң чүък автомобильдери болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа хөй санныг машиналары ажылдап ту-

„ПРАВДАНЫҢ" ЖУРНАЛДАРЫ

1968 чылда

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларының теория, информация айтырыглары чырыдар «Тайбыңның болгаш социализмниң айтырыглары» журналы — акы-дуңма партияларының коллективтиг органы 1958 чылдың сентябрьда үнүп эгелээн.

Журналдың материалдары капитализмниң эң сөөлгү болуушкуннарының, делегейниң революстуг шимчээшкининиң теория, практика айтырыгларын, реакцияның болгаш дайынның күштеринге удур демократия дээш демиселдиң айтырыгларын шинчилеп көөр.

Журнал марксисчи-ленинчи партияларның ажыл-чорудулгазының дуржулгазын чырыдар, марксизм-ленинизмниң, пролетаржы интернационализмниң тугунуң адаа-биле оларның хүрээлениниң чаңгыс эвии быжыглаары дээш, оппортунизмге удур демиселди көргүзүп, амгы үеде коммунистиг шимчээшкининиң стратегия, тактиказының айтырыгларын өөренир.

Журналдың арыннарынга социализмни болгаш коммунизмни тургузарының, делегейниң социалистиг системазының хөгжүлдезиниң чайлаш чок таваржыр айтырыгларының дугайында чүүлдерни «Социалистиг тургузуушкуннуң теория, практиказы» деп эгениң адаанга парлаар, социалистиг ниитилелдиң үлегер-чижээниң чаартыкчы күжүн көргүзер, улустарның, социализмче шилчииринниң аңгы-аңгы оруктарын болгаш хевирлерин тайылбырлаар, күш-ажылды делегейге социалистиг ёзу-биле хуваарының, социалистиг чурттарда ажыл-агыйны эргелеп башкарарын сайзырангайжыдып турарының айтырыгларын шинчилеп көөр.

Журнал бодунуң материалдарынга капиталистиг күрүнелерниң экономиказында болгаш политиказында сөөлгү чаа-чаа болуушкуннарны, монополистиг «интеграцияның» өскүп турарын, биче буурай, нейтралдыг болгаш хамааржылгалыг чурттарның хөгжүлдезинге «ниити рыноктуң» салдарын, ажылчын аңгының мөлчүүрүнүң чаа хевирлерин, ажылчын аңгы биле тараачын чоннуң эвилелин быжыглаарының айтырыгларын, кодээ ажыл-агый айтырыгларының чүүл-бүрү талаларын тайылбырлаар.

Журналга национал-хосталгалыг шимчээшкининиң дугайында материалдарны үргүлчү парлаар. Аңгы-аңгы чурттарда национал-хосталгалыг революцияның шимчедикчи күжүн, утка-шынарын болгаш перспективаларын анализтээр, капиталистиг эвес хөгжүлдениң кол мөзүзүн өөренип көөр, колония дарлалының чаа хевирлерин сойгалаар, амгы үеде колониализмниң кол пивээзи болган АКШ-тың ролюн илередир.

Журнал чөөн үзелдиг күштерниң чаңгыс эвии тургузарының аргаларын, делегейниң революстуг чорудулгазының чүүл-бүрү үе-чадаларга шимчедикчи күштерин, ооң утка-шынарын, революстуг демиселдиң, реформаларның деңзигүүрүн, а ажыл соксадыр шимчээшкининиң онза шынарларын көргүскен материалдарны парлаар. Журналга тайбың дээш демиселдиң, делегейде күштерниң деңзигүүрүнүң өскерлип турарының айтырыгларын болгаш делегей дайыннарын болдурбазының перспективаларын көөр.

Журнал делегейниң революстуг шимчээшкининиң чугула айтырыгларының талазы-биле аңгы-аңгы чурттарның эртемден-марксисчилериниң санал-оналдар солчуруп организастаар болгаш ол шимчээшкининиң киржикчилериниң чүүлдерин парлаар.

Америк империализмниң Мурнуу-Чөөн Азияда кемниг дайынын сойгалаан, америк халдакчыларга удур делегейниң тайбыңга ынак улустарының килеңин, Вьетнамның маадырлыг улузунуң демисели-биле ханы чаңгыс сеткилдиин илерегейлээн материалдарны журнал бодунуң дугаар бүрүзүнге парлаар.

* * *

«Журналист» 1967 чылдың январьда үнүп эгелээн. Журналды сонуургаачыг үндүрерин чыл дургузунда шуудадып келген. Чүүл-бүрү ажыл-иш кижилериниң журналистика дугайында чогум чүнү билип алыксап турарын улам тодаргайлап алыр арганы номчукчуларның муң-муң чагаалары, журналдың номчукчулар ортузунга чорупткан чугаалажыышкыннары, ооң дугаарларын үнелээр дугайында анкеталары берген.

«Журналист» чаа чылда партияның шиитпирлерин амыдыралга боттандырарының пропагандазынга парлалганың, экономика, культура, эртемниң депшилгези дээш демиселдиң ужур-дузазы ышкаш чугула айтырыгларга хамаарышкан чүүлдерни улам хөй парлаар.

Ынчангаш «Чогаадыкчы ажылдың лабораториязы» деп үргүлчү парлаттынар эгени тургускан. Ооң авторлары: журналистика дугайында чүүл-бүрү талаларлыг хөй демдеглелдерни арттырып каан Михаил Кольцов биле Ефим Зозуля. Борис Агапов биле Корней Чуковский. Биске сурагжаалак «Хөөрештиг ярмарка» деп сонуургаачыг номнуг Эгон Эрвин Киш, депшилгелиг репортажчы болгаш репортажтың сонуургаачыг теоретиги — Жан Виллен.

Журнал эң эки документалдыг жанрның совет болгаш өчүлдүрген чогаалдарын парлаарын үргүлчүлээр. Олар нургулайында онза сонуургаачыг очерктер, репортажтар, тоожулар болур. Чижээлээрге, сөөкзы ылгаар дорамчылалга удур демисежип турар америк аныяктарның кайгамчык хайнышкынныг походунуң документилери — «Миссисипиден чагаалар» парлаттынар.

Журналистикаже бакылап, ооң эң чугула айтырыглары-биле таныжарынга социология талазы-биле парлаттынар чүүлдер дуза чедирер. Аңаа редакция номчукчуларга айтырыглар салганының, радио, парлалганың, телевидениениң ажылдап турарының чогумчалының, журналисчи ажыл-иш дугайында шинчилелдериниң түңнелдерин парлаар.

«Журналист» элээн хөй конкурстарны чорудар. Оларның бирээзи «Шилчилге байырлалы» — школа дооскаш, журналист болуксаарларның конкурузу болур. Ол конкурска тиилээннерни журналистика факультединге хүлээп алыр. Аныяк солун ажылдакчыларының, фоторепортёрларның, чер-чурт шинчээчилериниң сонуургаар чүүлдерин база парлаар. Экономистер биле философтар, төөгүчүлер биле башкылар, артистер биле инженерлер ниитилел амыдыралының нарын болуушкуннарын профессионалдар-биле кады бодап чугаалашпышаан, журналдың ажылынга киржир. Ол айтырыгларның дугайын профессионалдар улам ханы болгаш чүүл-бүрү талалыг бижиир.

«Журналист» радио болгаш телевидение, даштыкы журналистика дугайында бижиир чүүлдерин, бодунуң арыннарының чурук кааcталгазын чаартыр. Амгы үениң солуннарының, журналдарының хевирлеттинер аян-шинчизиниң дугайында парлаар чүүлдер, «Шалыпкын фоторепортаж дугайын чугаалажыыл» деп эгелиг парлаар материалдар чаарттынар, үлегер-чижек болур ажылдарны хөй парлаар.

СЕПТЕЛГЕ ЧОК КЛУБ

Бай-Тайга районда Бай-Тал суур база-ла хөй чурттакчыларлыг, улуг суурларның бирээзи. Ында кино, концерт көрүп болгу дег, 400 ажыг өөреникчилерни адаарга-ла четчир. Клубтуң иштн-даштын мынчага чедир чаңгыс-даа катап септеп көрбээн. Мурнунда клуб эргелекчизи халашкан, оон орнунда комсомолчу О. Д. Кан-оол кирге-ле үр болбаан, ажылдың ужу-бажын аайлап шыдавайн турары-ла билдингир. Клубтуң ажылын сегидер дээш, ол шыңгыы негелделерни «Тээли» совхозтан кылган. Бо талазы-биле совхозтуң ажылчын комитеди, районнуң күүсекчи комитеди, культура одагларын харыылап турар специалистер үре-түңнелдиг харыыны берип шыдавааннар.

Клубта кино, танцыдан өске кандыг-даа ажылдар чорувайн турар. Борта Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнда безин, чурттакчы чонга концерт көргүзерин организастап шыдаваанын айтырга-ла четчир. Оон соңгалары мынчага дээр шилдеттинмээн, хаалгалары чылыглаттынмаан. Оон туржук оода-ла одаар ыяжы безин дужурттунмаан. Кино көрген улус клубтуң соогунга шыдашпайн кино орту кирип чорда чана бээр, танцыга негей тоннарлыг ойнап турар.

Мен бодаарымга соок хүннүң-не дынзып орар, а клуб бо хевээр турар болза, моон соңгаар шуут хагдынары чугаажок. Ынчангаш клубтуң септелгезин дүргедедир дээш, бир-тээ клуб «Тээли» совхозка хамааржып турар болганда, оон удуртур организацияларындан шыңгыы хемчегни алыры негеттинип келген.

Ч. НАМДАРАА.

Ирина Александровна Фадеева 16 чыл дургузунда аныяк салгакчыларны өөредиринге барaан боол келген. Сөөлгү тос чылда Кызылдың №10 школазында башкылап турар. 1967—68 өөредилге чылының бирги улдуңун Ирина Александровнаның 3 «б» клазы эки дооскан. Дуржулгалыг башкының ада-иелери-биле харылзаазы быжыг.

ЧУРУКТА: Кызылдың № 10 школазының 3 «б» клазының башкызы И. А. Фадеева арифметика кичээлин эрттирип тур.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

ДАШТЫКЫДА

Октябрьның 50 чылынга алдар кылдыр

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылынга алдар болдурган социалистиг чарыш чорун турда ГДР-ниң ажылчы чоннары 1964—1970 чылдарда республиканың улус ажыл-агый планының онаалгаларын доллур болгаш ажыр чедиишкинниг күүседип турар.

Бо чылдың он айларының дургузунда үлетпүр продукциязын эрткен чылдың чогуур үези-биле деңнээрге, 7,6 хуу хөйнү бүдүрүп үндүрген. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү база барык ол хире хуу бедээн.

ГДР-ниң кодээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери бо чылын байлак дүжүттү ажаап алган. Дүжүт тараага онаалтыр санаарга эрткен чылдыньдан 7 хуу ажыг болган.

* * *

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюн Вьетнамның Демократтыг Республиказынга байырлап эрттирер талазы-биле организастыг комиссияның хуралы Ханойга болган. Октябрьның юбилейинге алдар болдурган чарыштың түңнелдерин ол хуралга үндүрген болгаш ук чарышка Соңгу Вьетнамның улузунуң чедип алган күш-ажылчы болгаш шериг чедиишкиннерин демдеглээн.

Ханойнуң механиктиг заводу, Иеншо кодээ ажыл-агый кооперативи болгаш ВДР-ниң найысылалын камгалап турар II ракета кезээ дээрелерниң дээрелери болган.

* * *

Октябрь революциязының 50 чыл оюн-биле холбаштыр организастаан совет эртем номнарының делгелгези Варшавада ажыттынган. Делгелгеде Маркстың, Энгельстиң болгаш Ленинниң Чогаалдарының бүрүн чыындазының 2500 ажыг томнарын, революция дугайында база гитлерлиг ажелекчилерге удур совет улустуң демиселиниң дугайында номнарны делгээн.

(СЭТА).

Октябрьны байырлаарын үргүлчүлевишаан

БАМАКО. (СЭТА). Октябрьның Улуг революциязының 50 чыл оюн Малиге байырлаары үргүлчүлеп турар.

Бо хүннерде мали-совет найыралдың кежээлери хөй күрүне албан черлеринге болгаш организацияларга эрткен. Аныяктар болгаш спорт херектериниң талазы-биле комиссариат спорт ордузунга улуг хүлээп алыышкынны тургускан. Мали улусчу-революстуг армияның кол штабы Октябрьны Кати хоорайга улуг хүлээп алыышкын-биле байырлап эрттирген.

Муң-муң маличилер совет номнуң, почта маркаларының болгаш фоточуруктарның улуг делгелгезинге чораан. Делгелгениң көрүкчүлериниң демдеглел кылыр дептеринде өөрүшкүнүң он-он демдеглелдерин номчуп болур.

Партияның дээди школазының бажыңынга организастаан совет кинонуң неделязы «Октябрь» деп фильмни көргүзери-биле хагдынган. Дээди школаның ол бажыңын СЭКП ТК чоокта чаа Судан эвилел партияга белек кылдыр дамчыдып берген. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының бүгү делегейге ужур-дузазының дугайында бөлүк лекцияларны партияның дээди школазынга база номчаан болгаш мали студентилериниң улуг сонуургалын хайныктырган.

Бамаконуң бир сесерлиин «1917 чылдың Октябрьның Улуг революциязы» деп адаан. Сессерликке ат тыпсырының ёзулаашкынынга революция камгалалының Национал комитединиң болгаш чазактың кежигүннери киришкен.

Совет Эвилелиниң дузазы-биле

КОЛОМБО. (СЭТА). Цейлоннуң эң улуг хеми Махавели Ганганың суг курлавырларын ажытлаар талазы-биле төлевилелди чедиишкинниг ажылдап кылган дээш медальды КНО-нуң совет эксперти П. Г. Фиалковскийге тыпсырының ёзулалы Коломбога болган. Энергетика болгаш кодээ ажыл-агый талазы-биле шылгарангай ажылы дээш бо медальды хөрзүннү камгалаар талазы-биле Цейлон ниитилел чыл бүрүде тыпсып турар.

П. Г. Фиалковскийге медальды тывыспышаан, ниитилелдиң президентизи Селвин Самаравираның чугаалааны: совет инженерниң ажылдап кылган төлевилелин боттандырар чорук 420 муң гектар ажыг черни суггарар болгаш 500 муң киловатт күчүлүг гидроэлектростанцияны тудар арганы бээр.

Эп-сеткил каттыштырылгазының митингизи

ДЕЛИ. (СЭТА). Араб чурттарның улустарын болгаш маадырлыг вьетнам улусту деткээн митинг Делиге болган. Аңаа он беш муң ажыг кижи киришкен. Араб улустарны деткиири-биле ында болуп турар делегей конференциязының делегаттары митингиге аалчылар болуп киришкен.

Митингиге чүве чугаалаан сурагдыг хөй-ниитичи ажылдакчылар Аруна Асаф Али, Изабелла Блюм, америк төөгүчү Герберг Аптекер, британ Гвиананың премьер-министри чораан Чедди Джаган болгаш өске-даа ораторлар Вьетнамда болгаш Чоокку Чөөн чүкте империалистиг агрессияны килеңнээшкин-биле карган, Чер кырынга тайбың болгаш чөптүг чорук дээш демисежип турар улустарның күштерин сырый каттыштырарынче кыйгырган.

Совет төлээлерниң кежигүнү, Туркмен ССР-ниң Эртемнер академиязының президентизи П. А. Азимовтуң бодунуң чугаазынга айытканы болза, араб улустарны деткиир дээш шимчээшкин күчүлүг күш болу берген. Совет улус араб улустарның чөптүг хереэн деткип келген болгаш кезээде деткиир-даа.

Октябрьның 50 чылынга холбаштырган конкурс

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк-совет найыралдың Национал чөвүлели Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюн-биле холбаштыр конкурсту чарлаан. Конкурска киржирин күзээн американнар революцияның чедиишкиннериниң, совет даштыкы политиканың, совет демократияның, профэвилелдериниң ролюнуң болгаш өске-даа ол ышкаш чүүлдерниң дугайында темалар талазы-биле очерктерин киирер ужурлуг.

Конкурстуң сорулгазы болза, Совет Эвилелиниң дугайында американнарның билиин бедидеринге дузалаары болур.

Конкурстуң тиилекчилери Советтер чуртунга ийи неделяда аян-чорук кылыр.

Конкурсту Нью-Йорк, Чикаго, Сан-Франциско болгаш Лос-Анджелес хоорайларга хары угда чорудар деп турар.

Шиитпирлиг удурланыышкын

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели Грецияның чазаанга телеграмма чорудуп, грек демократтарны, ооң иштинде бүгү делегейге сураглыг композитор Теодоракисти болгаш тайбыңның өске-даа камгалакчыларын шериг трибуналының судунга киргенинге шиитпирлиг удурланыышкынны ында илергейлеп турар.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң президент-координатору Изабелла Блюмнуң болгаш Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң чиңгине секретары Р. Чандраның ат салган ол телеграммазында чугаалап турары болза: «Бир эвес Греция делегейге бодунуң ат-алдарын катап чедип алырын күзээр чүве болза, ол хоругдаттырганнарны хостаар болгаш кара чаңгыс «кемниг үүлгедии» демократия болгаш тайбың дээш демисел болуп турар кижилерни каратуразында судтаарын соксадыр ужурлуг».

2.529-ту...

ХАНОЙ. Тодараттынган медээлер-биле алырга, ноябрь 4, 9 база 10-да ВДР-ниң агаардан халдаашкынга удур камгалал кезектери база алды америк самолётту дүжүр аткан болган. Ноябрьның 11-ге чедир ВДР-ниң агаарынга дүжүр аткан америк самолёттарның ниити саны 2.529 четкен.

(СЭТА).

Дайынчы чедиишкин

ХАНОЙ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамның Хосталга армиязының Танан, Куангчи, Телон болгаш Тхыатхиен можуларда дайылдажып чорупп турар кезектери октябрьда америк болгаш чалча шериглерге удур тулчуушкуннарга дайзының 5.555 солдаттарын болгаш офицерлерин сандан үндүрген, ооң иштинде 1.938 американнар бар болган. Хосталга агентилелдиң дыңнадыын барымдаалааш, бо медээлерни дамчытпышаан, ВИА агентилелдиң айтып турары болза, чүгле Куангчи болгаш Тхыатхиен можуларга безин мурнуу-вьетнам патриоттар дайзынның 159 шериг автомашиналарын узуткаан, 29 самолёдун дүжүр аткан, 15 ковуруглерни буза девиcкен болгаш хөй санныг шериг херекселдерин хунаап алган.

НИГЕРИЯДА БАЙДАЛ

ЛАГОС. (СЭТА). Биафраның тура-халыкчылары-биле кадыг-дошкун тулчуушкуннарның соонда Нигерияның федералдыг шериглери нигерий-камерун кызыгаарда чурттакчылыг Иканг дээр суурну ээлеп алган. Ол дугайын федералдыг шериглерниң шериг командылалының төлээлекчизи дыңнаткан. Бо үеде федералдыг шериглер Камерун-биле Биафраның кызыгаарының улуг кезиин контрольдап турар.

Министрниң медеглели

ОТТАВА. (СЭТА). Канада амгы кереэниң күштүг хуусаазы доозулган соонда-даа НАТО-нуң кежигүнүнге хевээр артар деп, Канаданың даштыкы херектер министри Поль Мартин Торонто хоорайга чүве чугаалап тургаш, медеглээн. Ол дугайын «Канадиен Пресс» агентилел дыңнаткан. НАТО-нуң Европада чепсектиг күштериниң составында бодунуң шериглерин Канада хевээр арттырар дээрзин Мартин база чугаалаан. Француз чазактың негелдезин ёзугаар ол канада шериглерни Францияның девискээриинден үндүрген болгаш бо үеде Барыын Германияда туруп турар.

Бомба читкен...

БОНН. (СЭТА). Дюссельдорф-Крефельд районнуң агаарынга ужудуп чораан англи шериг самолёду «өөредилге бомбазын» чидирген. Ол дугайын «Рейнише пост» солун дыңнадып турар.

Мынчангаш Барыын Германияның эң хөй чурттакчылыг районнарының бирээзи, ол үлетпүрлүг районнуң чонунга айыыл шуут тургустунган.

Англи шериг-агаар күштериниң командылалы тускай медеглелди парлап үндүрүп, читкен бомбаны тыпкан кижи «ону тудуп болбас» дээрзин ында демдеглеп турар.

Генерал өлген

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АКШ-тың Мурнуу Вьетнамда дайылдажып турар далай чадаг шеригниң 3-кү дивизиязының командири генерал-майор Хохмуттуң ужудуп чораан вертолёду демилитаризастаан зона районунуң агаарынга чазылган. Ооң түңнелинде Хохмут болгаш өске-даа кижилер өлген. Хохмут болза, вьетнам дайынга өлүрткен баштайгы америк генерал болуп турар.

БУЖАР-ЧҮДЕК ШИИТКЕЛ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сан-Францисконуң шериг трибуналы америк солдат Рональд Локманны Вьетнамда дайынга киржиринден ойталаан дээш ийи чартык чылда албадалдыг ажылга болгаш армиядан «карган үндүрери»-биле шииткен.

Филадельфия чурттуг 23 харлыг негр Рональд Локман бо чылдың сентябрь 15-те Мурнуу Вьетнамче чоруурундан ойталаан болгаш вьетнам дайыны дүрүм чок дайын дээрзин медеглээн.

Суд чорун турда Локман бодунуң ол медеглелин база катаптап, Вьетнамда америк солдаттарның үүгедип турар араатанзыг чоруктарынга киржирин күзевейн турар болгаш киржип-даа шыдавас мен деп чугаалаан. Локман судтуң шииткел доктаалын сүртээшкин чокка дыңнап, бир эвес Вьетнамче чорударын база катап оралдажыр болза, бодунуң сөзүмнү дагын медегээринге белен мен дээн.

рар. Колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезин механизастаанының база агротехниканың болгаш зоотехниканың бедик деңнелиниң ачызында 1966 чылда кодээ ажыл-агыйның ниити продукциязын 1913 чылдыынга деңнээрге барык 3 катап (деңнештирген өртектер-биле) көвүдеткен.

Тараажыларның күш-ажылын чаа ёзу-биле организастап турар. Колхозтарда күш-ажылдың магадылалдыг акша төлевирин боттандырып чорутан. Колхозчуларның күрүне социал хандырылгазын күштүг болдуруп чорутканлан бээр үш чыл болуп турар. Эрткен чылын оларга 0,6 миллиард рубльди төлээн. СЭКП ТК-ның сентябрь (1967 чыл) Пленумунуң шиитпиринге дүүштүр ажылчы чоннарның, оларның арызында колхозчуларның пенсия хандырылгазы улам экижиир.

Өске-даа республикаларга ышкаш, РСФСР-ниң кодээ ажыл-агыйының экономиказын быжыглаарынга партияның XXIII съездизиниң шиитпирлери, СЭКП ТК-ның март (1965 чыл) болгаш май (1966 чыл) Пленумнарының шиитпирлери чаагай салдарын чедирген. Эрткен чылын тарааның ниити чыылдазы эң дүжүткүр 1964 чылдыынга деңнээрге 15 хуу көвүдээн. Амгы кодээ ажыл-агый чылының түңнелдерин үндүрери ам-даа элек. Ынчалзажок мал, сүт, чүүрга болгаш дүк садып алырының чыл планы республикада ниитизи-биле ам безин күүсеттинген. Тараа садып алырының күрүне планы база күүсеттинген.

Аъш-чемниң болгаш үлетпүрнүң эң чугула бараанарын чонга садыглаары чыл келген тудум-на улам өзүп орар. Кодээ ажыл-агый продукциязының бисте өзүлдези өг-бүле бүрүзүнүң амыдыралының байдалындан тодаргай көстүп турар.

Совет Россияның хоорайларының болгаш суурларының ажыл-ишчилериниң материалдыг болгаш культурлуг чаагай байдалы чайгылыш чок өзүп, бүгү-ле чүвени кижиге, кижиниң чаагай чорууңга деп лозуң амыдыралда чедиишкинниг боттанып турар. Россияның хоорай болгаш суур бүрүзүнде кижилер улам эки кеттинер, чемненир, бажың иштиниң эт херекселдерин, соодукчуларны, мотоциклдерни, телевизорларны улам хөйнү садып ап турар апарган.

РСФСР-де чоннуң кижи санынга онаалтыр боттуг орулгалар 1966 — 1967 чылдарда ортумаа-биле чылда 5,9 хуу өзер. Ол дээрге мурнундагы беш чылдыынга бодаарга 2,8 хуу хөй-дүр. Бо чылын хереглелдиң ниитилел фондуларындан төлелгелер болгаш чиигелделер 29 миллиард рубль болур болгаш дайын мурнундагы 1940 чылдыынга деңнээрге 10,5 катап көвүдээр. Бо беш чылда чоннуң кижи санынга онаалтыр боттуг орулгалар 1,3 катап көвүдээр.

Россия федерациязының хоорайларында болгаш суурларында чоннуң кадыы дээш 330 муң эмчилер, медицинаның ортумак эртемниг миллион ажыг кижилер ажылдап турар. РСФСР-де эмчилер-биле чоннуң хандыртынганы АКШ-тан, Англиядан, Франциядан ажып турар.

Амгы беш чылдың чүгле баштайгы чылында безин алды миллион ажыг кижи чаа бажыңнарже көжүп кирген. А бо юбилейлиг чылда амдаа ийи миллион квартираны ажыглалга киирер деп турар. СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлерин боттандырбышаан, партия биле чазак совет кижилерниң материалдыг чаагай байдалын улам ыңай бедидериниң хемчеглерин ап турар. СЭКП ТК-ның сентябрь (1967 чыл) Пленумунуң доктаалы чоннуң амыдыралын экижидер дугайында партияның могаг чок сагыш салыышкынының чаа чырыткыланчак бадыткалы болган, совет улустуң чаагай байдалын улам ыңай бедидеринче угланган хөй хемчеглерни ол Пленум ажылдап кылган. Ол доктаал политика болгаш социал-экономика талазы-биле онза улуг ужур-дузалыг болгаш социализмниң аажок улуг артык күштерлииниң дугайын херечилеп турар-дыр.

РСФСР—хөй националдыг чурт. Ооң составында автономнуг 16 республика, автономнуг 5 область, национал 10 округ бактаап, 100 ажыг националдарның болгаш улус чоннарның кижилери чаңгыс аай, найыралдыг бүле болуп алган ажылдап турар. Ол улустарның экономиказын болгаш культуразын шапкын хөгжүдеринге, бедик чадаже көдүреринге Совет эрге-чагырга дузалаан. Ооң чижээн Башкирияның, Тываның, Татарияның болгаш оон-даа өскелериниң амыдыралындан көрүп болур болгай. РСФСР-ниң бүгү-ле автономнуг республикалары, областары болгаш национал округтары улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга төөгүлүг чедиишкиннерни Улуг Октябрьның ачызында чедип алган. Оларның тус бүрүзүнде бодунуң национал эмчилери, башкылары, эртемденнери, композиторлары, чогаалчылары, инженерлери, агрономнары, зоотехниктери болгаш оон-даа өскелери өзүп үнген. А школаларны, эмнелгелерни, клубтарны, культура ордуларын, театрларны чеже дээр ону!

Россияның улустарының хөй националдыг бүлезиниң культура амыдыралы чылдың-на чырыткыланчак болуп кел чыдар. Ооң девискээринде 297 театр, хөй музей, чурук галереялары бар, ооң 70 миллион чурттакчылары библиотекаларның доктаамал номчукчулары болуп турар. РСФСР-де номнарны революция мурнунда боттарының үжүк-бижии чок турган 22 улустарның дылдарында парлап турар апарган.

Орус культураның эң дээре төлээлекчилериниң алдарлыг чаңчылдарын үргүлчүлевишаан, бистиң чогаадыкчы интеллигенциявыс делегейде чүүлдүгэүнүп көрдүнген шылгарангай чогаалдарны тургускан.

Россияның базымнары делгем. Алызындан күчүлүг болгаш элбекшилдиг Совет Россияга бистер шуптувус чоргаарланыр бис.

(«Огонек» журналдан допчулап алган).

Югославияның Федеративтиг Социалистиг Республиказының ажылчы чоннары хоорайларын болгаш суурларын уламна чаагайжыдып, чаарты тудуп турар. Бо чурукта Баня-Лука да чаа чурттаалга бажыңнары-дыр.

ТАНЮГ- СЭТА-ның фотозу.

МОСКВА. ССРЭ-ниң күрүнениң революция музейинде Октябрьның 50 чыл оюн демдеглээн көргүзүг ажыттынган. Ында делгээн көргүзүглер Ада-чурттуң улуг дайынынга совет улустуң тиилелгезин, дайын сөөлүнде тургузуушкунга болгаш ССРЭ-де коммунизм тургузуушкунга чедиишкиннерин илергейлеп турар.

ЧУРУКТА: чоннуң чаа көргүзүглер-биле таныжып турары.

Фото В. ХРИСТОФОРОВТУУ. СЭТА-ның фотохрониказы.

ЧААРТЫНГАН СУУРУВУС

1773 чылда Тывага сарыг шажынның хүрээзин Самагалдайга тудуп тургускан. Ук хүрээ ынчап чүгле шажынның эвес, харын даштыкы чиңжең садыгның, феодалдыг эрге-чагырганың база төвү турган. Ол чылды суурнуң үндезилеттинген чылы деп санап турар. Ынчангаш Самагалдай хемчээл талазы-биле улуг эвес-даа болза хоочун суурларның бирээзи, Тываның өзүп, догуннап келгениниң, ооң эрги болгаш чаа үезиниң база бир херечизи.

Суурнуң эгезин салган хүрээ шажын суртаалын нептередип, чонну дарлап, мөлчүүрүн күштелдирген. Бир тээ ол шажын өөредииниң одаа болуп турар болганда, ону 1930 чылда хаган.

Самагалдайга 1929 чылда эге школа ажыттынган. Даразында чылын клуб туттунган болгаш баштайгы эмнелге тудуу эгелээн. Моон эгелээш садыгның болгаш албан черлериниң тудуу калбарган. Суурнуң сайзыраарынга Балдак оруун аштап кылганы улуг идиглиг болган. Калдактың кадыр-бергелерин таварты автомашина оруун кылырынга Тываның өске райоңнарының ажыл-ишчилериниң төлээлери киржип, улуг улуг-хуузун киирген.

1921 чылдан соңгаар Самагалдай Тываның чаа райоңнарының бирээзи — Тес-Хем районнуң төвү болуп өзүп, сайзырап келген.

Бөгүн ында 5 садыг четкизи, көдээ ажыл-агый техниказының каттыжышкынының салбыры, оруқ тудуг эргелели, суг эргелели, тудуг участогу, амыдырал хандырылга комбинады, мал тарып боозадыр станция болгаш өске-даа бүдүрүлге черлери бар. Оон аңгыда ортумак школа, уругларның музыка школазы, район библиотеказы, районнуң уруглар библиотеказы, 5 кызыл булуң, уруглар ясли-сады, делгем экранныг кино база бар.

Суурнуң Авиация, Шумовтар, Советская, Дружба, Механизация, Коллективизация дээн ышкаш кудумчулары чаа овур-хевирлиг болган. Тудуг участогу чүгле бо чылын безин 12 квартиралыг чаа чуртталга бажыңын тудуп дооскан. Көдээ ажыл-агый техниказының каттыжышкынының салбыры 6 аал ишти чурттаар бажыңның юбилейлиг чылдың бүдүүзүнде тудуп дооскан. Ол ышкаш Самагалдайның амыдырал хандырылга комбинадының чаа бажыңның тудуун дооскан болгаш 20 олуттуг чунар бажыңның тудуу эгелээн. Чоокку чылдарда Культура бажыңының, аалчылар бажыңының, школаның тудуглары эгелээр.

Самагалдайның ажыл-ишчилериниң аразындан Төрээн чурттуң мурнунга ачы-хавыяалыг, чонунга хүндүлүг кижилерни алдаары өөрүнчүг. Баштайгы дагжыалдынчыларның бирээзи Ленин орденниг Б. Бадарчы, совет чогаалчы А. Прокофьевтиң «Россия» деп поэмазының маадырларының бирээзи А. Шумов, Ада-чурттуң дайынының киржикчизи Дарья Одаң-оол, районнуң баштайгы партия активчилериниң бирээзи, Тыва партизан шимчээшкининиң киржикчизи М. Хүргүл-оол дээш өскелерниң-даа аттарын уламчылап болур.

Суурнуң чурттакчылары хөй националдыг. Оларның аразында орустар, украиннер, буряттар, хакастар, алтайлар, татарлар болгаш өске-даа акы-дуңма нацияларның төлээлери барынга чоргаарланыр бис.

Үжен ажыг чылдар мурнунда Тывага үжүк, бижик чок турган болза, ам бөгүн Тыва чоннуң культуразының өскен деңнелиниң бедүүн чижээн бо суурнуң амыдыралындан көрүп болур. 1967 чылда суурнуң чурттакчылары бир муң кижиге онааштыр 843 солунну, журналды чагыдып алганнар. Бо чылдың төс айларында суурнуң чурттакчы бүрүзүнге онааштыр алырга, оларның кижи бүрүзү 36 катап кино көрген. Ол-ла үениң иштинде Самагалдайның ном садыы 7200 рубльдиң номун саарган.

Самагалдайжыларның үлүүнге таваржып турар партия болгаш чазактың хайыралы эвээш эвес дээрзин айытса экиʼ. Чүгле 1966 чылда пенсия болгаш пособие алыр хамаатыларга күрүне 31.788 рубльди, ол-ла үениң иштинде школаның интернадында күрүне хандырылгазында турар уругларга 34.275 рубльди чарыгдаан.

СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң совет улустуң материалдыг чаагай байдалын улам экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында доктаалының болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң үшкү сессиязының шиитпирлериниң түңнелинде совет кижилерге, оон иштинде Самагалдай суурнуң чурттакчы чонунга дыка хөй чүүлдер бердингени билдингир.

Юбилейлиг чылда суурнуң чурттакчыларының өг-бүлезиниң-даа, боттарының-даа саны өскен. 22 аныяк өг-бүле немешкен.

Бо-ла бүгү чедиишкиннер Совет эрге-чагырганың тиилелгелериниң боттуг чижээн бадыткап турар.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ада сагыш салышкынының ачызында совет кижилерниң амыдыралының деңнели хүн бүрүде улам-на экижип, улам-на чаагайжып кел чыдар.

М. АРТАЕВ.

Куда дугайында чүүлдерге хамаарыштыр

Чер-черде болуп турар кудаларның утка-шынарының дугайында, аңаа хамаарыштыр номчукчуларның бодал-саналын илереткен чагаалар «Шынга» удаа-дараа парлаттынып үнгүлээн болгай.

Бо талазы-биле бодумнуң бодалдарымны улай чугаалаксадым. Куда дээрге — өгленишкен оолдуң, кыстың чуртталгазында эң-не уттундурбас, кайгамчыктыг хүн болуп артып калыр. Ийи чүректиң ханы ынакшылындан төрүттүнген аас-кежиктиглерниң кудазы оларның чуртталгазының дургузунда чүгле чаңгыс катап болур ындыг тураскаалдыг хүн болурундан аңгыда, тускай амыдыралдың оруунче оларның баштайгы базымының эгелээни-биле капсырлажыр.

Тыва улус шаандагы үеден бээр куданы эрттирериниң дүрүмчээн чаңчылдарынга чагыртып чорааның билир бис. Чогаалчы Степан Сарыг-оолдуң «Аңгыр-оолдуң тоожузунуң» бирги номунда ол дугайын тодаргай көргүскен. Шаандагы феодалдыг Тывага турган куда чаңчылдарындан бистиң Советтиг Тывавыста эртип турар кудаларга салгал болуп дамчып келген чаңгыс-даа чаңчыл хевири чок, үндезини-биле чаа болуп өскерилген. Ынчалза-даа бистиң тыва улус социалистиг тускай нация болганда, кудаларга солун, хөглүг, өгленгеннерге уттундурбас кылдыр артып калыр онзагай эки чаңчылдарны тып эртирери чугула деп бодаар мен.

Төөгү эртемнериниң кандидады Юрий Аранчын, 1966 чылдың декабрь 29-та «Шынга» парлаттынган «Национал политиканың чамдык айтырыглары» деп чүүлүнге бурят, калмык АССР-лерде куда чалалгаларын канчаар бижип турарын, куда үезинде кандыг-кандыг йөрээлдерни салып турарын көргүскен. Шаанда Тывага куда үезинде алгап ырлаар, амгы үениң шүлүк ритми-биле тургустунган алгагларның турганын билир бис. Олар хуу өнчүнүң өктерелии күзел-биле алгап турган. Чижээ:

Хараган дег малдыг болзун,
Хая-даш дег эттиг болзун!

Бисте чамдыкта кудаларны солун, хөглүг кылдыр эрттирериниң орнуга, эмин эртир арагалаар, харын-даа өгленгеннерге ийи-үш хонуктарда дыш бербес байдалдар-биле солуй бээр чаңчылдар бары хараадаңчыг.

Чамдык эки кудалар өөрүнчүг. 1966 чылдың июль 25-те Кызыл хоорайга болуп эрткен бир куданы мен хуумда онзагай эки эрткен деп бодаар мен. Ол куданың чалаткан аалчызы кижи болганымда, чамдык талазын чугаалап көрейн. «Чалалга. Бистиң кудавыска келириңерни чалап тур бис. Куда 1966 чылдың июнь 25-те, горпонуң № 3 столовазынга болур. Бодуңарга хөглээшкин-биле баштакты ап алыр силер. Чалалга 2016 чылда болур алдын кудага чедир күштүг.

ТОЛЯ—ЛИЛИЯ».

Чалалганы номчуп көргеш, ол ийи аныяк кижиниң быжыг өг-бүлени тургузуп турарын, келир үеже шиитпирлиг базымын, боттарының өг-бүле туткан чалалгазының 50 чыл эртерге оларның алдын кудазынга чедир күштүүнге кижиниң сагыш-сеткили көдүрлүп, өөрүшкүзү хайнып келир. Оларның алдын куданы баш бурунгаар сактып, чалалгада демдеглээни черле солун. Чалалганы анаа чуга саазында эвес, кылын, байырлыг телеграмма формазында бижээн.

Ол аныяктар республиканың аңныр-тывыш ажыл-агый эргелелиниң ажылдакчызы Толя Хайдып болгаш Кызыл горпонуң садыгжызы, ВЛКСМ-ниң XV съездизиниң делегады Лилия Чооду олар-дыр. Куданы организастап эрттирерин оларның ажылдап турары организацияларының болгаш төрелдериниң мурнундан үш кижи составтыг комиссияны тургускан.

Комиссия куда эгелээриниң мурнунда, бир шак бурунгаар бүгү белеткелди дооскаш, хоорайның ЗАГС төлээлерин чалап эккелген. Өгленир аныяктар куда болур черге чедип келгеннер. Кызыл хоорай Совединиң даргазы С. Х. Красный болгаш чалаткан аалчылар көрүп турда олар өг-бүле тургустунганының бадылал херечилелинге аттарын салганнар. Харысалгалыг ажылдакчылар оларга байыр чедиргени-биле холбаштыр комиссия аалчыларны столдарже чалаан. Столдарны амгы аъш-чемниң янзы-бүрү дээжилери, дириг чечектер дола берген. Шайлалга ажыттынган болгаш шампаннарлыг дашкаларны көдүрген. Аалчылар хөглүг баштакты шынап-ла алгаш келген болганнар. Ыраажы Өшкү-Саар Даспанчык «Айлаң-кужумну» хөгжүм үделгези-биле өгленишкен аныяктарга бараалгадырга, чарап танцыларны бөлүк-бөлүк аныяктар теве каттылаптарга, хөглүүн солунун чүү дээр! Белек столу чайгаар-ла бедий берген.

Куда комиссиязының меңээ даасканын ёзугаар чогаадып алган шүлүүмнү номчудум. Шүлүк өгленишкен оолдуң, уругнуң база кудага чалатканнарның улуг сонуургалын хайныктырган. Ынчангаш «Күзел» деп шүлүүмнүң хол-биле бижээн бижимелин өгленген аныяктарга тураскаал болдуруп тутсуп берген мен. Хөглүг музыканың үделгези-биле хөглээшкин, танцылаашкын чайгы даң агаргыже үргүлчүлээн. Куда байырлалы орус улустуң «Байлак чурттаңар» деп өгленгеннерге тураскааткан сураглыг ырын күүсеткени-биле доозулган. Өгленген аныяктар аалчыларның үдээшкини-биле арыннарында өөрүшкүнүң болгаш баскежиниң херели чырып, бажыңынга чанып келгеннер. Бо чазын олар-биле ужураштым. Шынап-ла ынчан аалчыларның:

«...Ам-даа катап-катап
күзээрибис болза,
Ажы-төлдүг чылдың бөжүүр
көвей болзун,
Олчаңар бооп ийистепсе
улам эки,
Ону кым-даа шимдер эвес,
харын мактаар.
Байырыңарны-даа көрдүвүс,
уруглар.
Магалыг-чаагай ижип,
хөглеп алдывыс.
Амыр-менди чоруңар,
байлак чурттаңар
Ам бис аалывысче
чанып чоруптаалы

деп ырлааны ышкаш, ажыл-агыйы чедиишкинниг, амыдырал-чуртталгазы хөглүг, байлак, бир кыстыг чурттап чоруур апарган болдулар. Олар бичии кызын Айланма деп адаан. Мен ону бир-ле утка-биле ынчаан адаан-дыр деп билдим. Куда хүнүнде ырга кирген «Айлаң-кужу» көстүп келгени ол-ла ыйнаан. Олар ынчаар чаптааннар боор.

Чалалгаларны өгленир аныяктар боттары аттарын салып чоруткан турары чогумчалыг деп бодаар мен. Чамдыкта ада-иелер чалаап болуру таарымча чок. Чамдык кудаларга оолдуң, уругнуң ада-иелери чалаткан аалчылар келбээнде куда эгелээр мурнунда-ла «эртелеп дыңзый» берген элеңнээн, халаңнаан келири өске аалчыларга эпчок. Куда байырлалдарын культурлуг эрттирериңге өгленген аныяктарның хамааржып турары албан организация черлери идепкейлиг киржири оларның хүлээлгези болур.

Б. ДОЮНДУП.

«Тес-Хем» совхозтуң
О. Шынаа салбыры.

Кижи бүрүзү мону билир ужурлуг

КЫЛЫМАЛ КАМГАЛАЛ ЧЕРЛЕРГЕ ХОРУГЛУГ ЧҮҮЛДЕР:

Кайы-хамаан чок кылаштавас, таакпылавас, чөпшээрел чокка керосин лампалары, лаалар кывыспас, өлчэ улуг, аар херекселдер, кывыычал болгаш чыттыг чүүлдер дажыглавас, дириг амытаннар эдертпес.

Бир эвес камгаланырда, бөдүүн чаштынар черже кире берген болзуңарза, противогаз, респиратор азы хөвең-марля шарыгдан ыяап-ла кедип алыңар, чүге дээрге ынаар радиоактивтиг доозун кире берип болур.

«АГААР ХАЛДААШКЫНЫНЫҢ» медеглелин кандыг-бир хөй-нийти черинге дыңнап каап болур силер, дораан-на эжикче халываңар — оон үймээзин үнүп болур. Дүвүревейн, ында баштаар черниң айтыышкыннарын дыңнаңар. Чүнү кылырын болгаш кайнаар чашты бээрин ол тайылбырлап бээр.

Паркка азы билбезиңер кудумчуга чораан болзуңарза, хамааты камгалалының постуларынга чеде бериңер. Чүнү кылырын олар силерге чугаалап бээр.

Автобус, троллейбус азы трамвайга чорзуңарза, оларның доктаарын манааш, эң чок ажыг чаштынар черже чашты бериңер.

Бир эвес хоорай кыдыынга чорзуңарза, орукка чораан кандыг-даа болза машинага олуруптуаш, хоорай даштынче айыыл чок черже дүрген чоруптуңар.

«АГААР ХАЛДААШКЫНЫ» деп сигналды ажылга-даа дыңнап каап болур силер. Бо таварылгада бүдүрүлгениң баштаар чериниң айтыышкыннарын шын күүседиңер, тускай белеткеттинген камгалал черлеринче барыңар. А ажылдан чоруп шыдавас болза, хууда чашты бээр черлерни ажыглаар херек.

Бир эвес черге чораан болзуңарза, чоога, ыйгыл азы оңгар иштинче чашты бериңер.

Мал фермаларының болгаш өске-даа фермаларның ажылдакчылары ол-ла черинге азы оларның чоогунга чашты берип болурлар.

Оларга чораан малды оңгарларже, чоогаларже ийикпе арыг иштинче киир сүрүпсе эки.

Ядролуг частыышкын үезинде бажыңга артып калган база туруп болур силер. Ынчан дол-дораан бажыңның даштыкы ханазының баарында ажыт черже шала кырынга чыдыптыңар азы шкаф артынче, стол адаанче ийикпе өске-даа мебель артынче чашты бериңер. Ынчаар чырык херелдеңишкининден болгаш үрелген конструкцияларның бузундуларындан камгаланып болур силер.

Бир эвес ядролуг частыышкын силер даштыгаа чорунарда болган болза, үе чидирбеңер: секунда бүрүзү үнелиг.

ДҮРГЕН ЧАШТЫ БЭЭРИ-БИЛЕ

даш хериимнерни, траншеяларны, буталарны, кювет болгаш оңгарларны, машина оруунуң болгаш демир-оруктуң бедик довураан, хоолайлар болгаш тарымал ыяштарны ажыглаңар.

Бажыңңар ханазының чанынга чаштынмаңар: олар үрелип баткаш, силерни базып ап болур.

Эът-кежиңерни бичии-даа кады чанагаш арттырбаңар: өртенип сугланы бээр.

Ядролуг частыышкынның төгерик одун эскерип кааш, карактарыңарны шийип, дуглаптыңар: оларны чырык херелдеңишкининден ыңчаар камгалап ап болур.

СОГУУШКУННУҢ ЧАЛГЫГ ЭРТЕ БЭЭРГЕ, туруп келгеш, хууда камгаланырының херекселдерин кедип алыңар. Бир эвес олар чок болза, аскыңарны, думчууңарны кандыг-бир пөс-биле, аржыыл-биле азы моюн ораар-биле дуглаңар. Хевиңерниң довураан кактаңар.

Чоогуңарда баксыраан улус бар апарза, оларга дузалажыңар.

Оон соонда халдавырлыг черден дүрген үнер ужурлуг силер. Үнүп чорууруңуң айыыл чок оруктарын силерге хамааты камгалалының постулары айтып бээр. Бир эвес оларга таварышпазыңарза, кайда бажыңнар эвээш үрелген-дир, олче чоруптуңар.

АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУКТУҢ ХЕМЧЕГЛЕРИН САГЫҢАР! Үрелген бажыңнар болгаш тудуглар чанынче барбаңар — олар кырыңарже буступ бада берип болур.

ДОЛГАНДЫР БҮГҮ-ЛЕ ЧҮВЕ РАДИОАКТИВТИГ ЧҮҮЛДЕР-БИЛЕ СИҢНИККЕН ЧАДАВАС ДЕП ЧҮВЕНИ УТПАҢАР!

Ынчангаш чемненмеңер, суг чүве ишпеңер база таакпылаваңар. Долгандыр турар бүгү-ле чүвелерге дегбес ужурлуг силер. Бир эвес ук черде радиоактивтиг чүүлдер тарап таравааның билбес болзуңарза, шуут-ла ол чүүлдер тарай берген деп бодап алгаш чоруур болза эки. Бир эвес орукка бичии уругларга, кырганнарга, инвалидтерге душсуңарза, радиоактивтиг халдавыр нептерээн черден үнүп чорууурунга оларга дузалажыңар. Олар противогазтарны, респираторларны азы холга таварышкан чүүлдерден кылган доозунга удур шывыгны ийикпе шарыгларны кедип алган турарын хайгаараңар.

Радиоактивтиг чүүлдер тараан зонадан үнүп келгеш, баштай идик хепти арыглааш, ооң соонда санитар шеверлээшкинин эрттиңер.

Бир эвес үрели берген кылымал камгалал черге турган болзуңараа, ону хайгаарап турган постуларның айтыышкыннарын күүседиңер. Бир эвес херек болза — үрелген черлерни септээр ажылдарга киржип азы оон үнүп чорууруңун аргазын дилеп дузалажыңар.

Ындыг кылымал камгалал черге бир дугаарында-ла газ, водопровод болгаш канализацияның кирген черлерин дуглаңар. Ону канчаар кылырын постулар силерге айтып бээр.

Бир эвес үнер кол эжик дуй базыртына берген болза, озал-ондак болганда үнер черни хывап көрүңер. Бир эвес ол база дуй базыртына берген болза, ону аштап азы өске бир үнер черден кылыңар. Ындыг таварылгада чер иштинде өске бир кожа өрээлче дамчыыр бээр кылдыр хананы үттеңер. Баштай черни каскаш, оон дуй базырган довуракты адаандан өрү аштаңар.

Ынчалза-даа ында байдалды хамааты камгалалының постулары хынааш, силерге команды бээрге, чүгле ынчан даштыгаар үнүп болур. Бөдүүн чаштынар черге турунарда, ол черни дуй базырып каапкан болза, ону адаандан өрү аштап үнүп кээри белен.

Бир эвес тускай казыыц белеткеп каан чаштыр черни довурак, бажың-балгат бузундулары дуй база берген болза, оон дээвиириниң бир кезээн үрептиңер. Кырында довурак ынаар төктү бээрге, оон үнүп келиңер.

ДУЙ БАСТЫРА БЕРГЕН ЧЕРГЕ ДЕВИДЕП, ДҮВҮРЭЭЗИН ҮНДҮРБЕҢЕР. ХАМААТЫ КАМГАЛАЛЫНЫҢ ОРГАННАРЫ СИЛЕРНИҢ ТЫНЫҢАР КАМГАЛАП АЛЫРЫ-БИЛЕ АЖЫЛДАП ТУРАР, ДУЗАЛАЖЫРЫ-БИЛЕ СИЛЕРЖЕ ТУСКАЙ ОТРЯД ДАЛАЖЫП КЕЛ ЧОРУУР ДЕП ЧҮВЕНИ УТПАҢАР!

Бир эвес силер баксыраваан болзуңарза азы силерниң тыныңарны өске улус камгалап каан болза, өскелерниң амы-тынын камгалаарынга дузалажыңар. Дузалажып кээр ужурлуг улус озалдай-даа бээр чадавас, ынчан «кижи кижиге өңнүк, эш болгаш акы-дуңма» деп бистиң моралывыс ёзугаар болуңар хөделиңер.

Черниң кырынга-даа улус дуй бастырып ап болур. Оларны базырып алган бузундуларны дүрген-не ыраадыңар. Баштай кижиниң бажы-биле хөрээн хостаңар. Бузундуларны оожум, серемчилелдиг ап каапңар, ынчанмас болза кемдээн кижини аартып, харын-даа улам кемдедиптериңер чадавас.

УЛУСТУҢ ТЫНЫН АП ТУРА, АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУКТУҢ ХЕМЧЕГЛЕРИН УТПАҢАР, БУСТУП ТӨГҮЛГЕН ДОВУРАКТЫ КАЙЫ ХАМААН ЧОК КЫРЛАВАҢАР, ҮРЕЛГЕН БАЖЫҢНАРЖЕ БУСТУП БАРЫП ДҮШКҮ ДЕГ ОҢГАР ЧЕРЛЕП КИРБЕҢЕР, ЧАНАГАШТАНЫП КЫЛАЯ БЕРГЕН СЫВЫРГАН ДЕМИРЛЕРГЕ ДЕГБЕҢЕР.

Өрттенип турар бажыңнарга ыланныя шалыпкын болуңар. Бир эвес улустуң тынын алыр дээш өрттенип турган өрээл эртер дей берзиңерзе, ол чоорганлан, кылын пөстен азы тондан бажыңарга эштип алыңар. Ыштаны берген өрээлдиң эжиин чоорту ажыдыңар, чүге дээрге хенертен кирген хөй кислород отту улам-на өөскүдүптер. Эмин эртир ыштаан өрээлди үнгеп азы эгип алгаш эртер. Улус бар хире өрээлче кирип келгеш оларны кый деңер. Бичии уруглар корткаш орун адаанче, шкафтар артынче болгаш өскээр-даа болган чок чашты бээр деп чүвени утпаңар. Оларны тыпкаш оон үндүрүптүңер!

Хып турган өрээлден баксыраан кижини үндүрериниң мурнунда ону кылын азы чуга-даа болза чоорган-биле ораап алыңар.

Өрт үезинде улустуң хеви өрттени берип болур. Ындыг таварылгада улус маңнап ыңай болуруң оралдажыр, ынчаарга хеп дам-на өрттенир болгай. Хеви өрттени берген кижиниң кырынче чоорганда азы тондан каапкаш, бодуңарга чыпшыр кужактаптыңар. Ынчаарыңарга кислород кирбейн баар — от өже бээр. Оон соонда кижиниң өрттенген черлерин шарааш, чоогунда эмнелге черинче чедириңер.

ОТ-БИЛЕ ДЕМИСЕЛ ҮЕЗИНДЕ ӨРТ ШЕРИГЛЕРИНГЕ ДУЗАЛАЖЫҢАР!

Өрттү өжүрерде, өрт өжүрер тускай херекселдерни, а бир эвес олар чок болза, суг, элезин болгаш довуракты ажыглаңар.

(Уланчылыг).

(Уланчызы. Эгези № 269, 270 «Шынга»).

Күш-культура кичээлдери

«Күш-культура болгаш спорт совет кижиниң кижизидериниң эң чугула чепсектериниң бирээзи, угаан-бодалдың байлаан, мораль талазы-биле арыг-силиг болурунга, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга, кадык чаагай болгаш чогаадыкчы идепкейни хөй-хөй чылдарда камгалап арттырарынга, Төрээн чуртун камгалаарынга идиг бээр» деп СЭКП-ниң Программазында бижээн. Күш-культура болгаш спорттуң ролю хүн бүрү бедип турар. Улан-Удэниң, Красноярскиниң, Томскиниң, Москваның башкы институттарының күш-культура факультеттерин дооскан, дээди эртемниг оолдар, кыстар школаларда тыптып келгилээни өөрүнчүг. Ынчалза-даа күш-культура башкылары бисте ыракта чедишпес.

Күш-культура башкылары чедишпес болган ужурунда республиканың кайы-даа школаларында 10 класс доосканнар безин башкылап турар. Оларның аразында чүткүлдүг, кызымак ажылдап турарлар база хөй. Ынчалза-даа чамдык эштер чүгле «думчуун» бөраланып, кичээлдерни эң-не чавыс деңнелге эрттирип, өөреникчилерге бөмбүк берип кааш:

— Че, оолдар, ойнаңар, кичээл төнерге бөмбүкту эккээр силер — дээш базып чоруптар таварылгаларны чок деп болбас. Күш-культура кичээли кончуг чавыс деңнелдиг, эреңгей, солун эвес, өөреникчилерни массалыы-биле хаара тутпайн турарындан улуг четпестерлиг бооп турар. Бо кичээлди башкылаары башкының теоретиктиг болгаш практиктиг белеткелин негээр.

Кичээлди баш удур шын планнап алганындан ооң шынары хамааржыр. Кичээлдиң кирилде, кол, түңнел кезектерин бот-боттарындан ылгап көөрү чугула. Кирилде кезекке кичээлдиң утка-шынарын тайылбырлап бергеш, уругларның организмин бүгү тала-биле чайгаар шын, чаңгыс темп-биле кичээлче организастаарын башкы удуртур. Кичээлдиң кол кезээнге уругларның өөредилгезин хайгаарап турар. Кичээлдиң түңнел кезээнге сула шимчээшкиннер, чиик оюннар улуг ужур-дузалыг.

С. ДАНОВ,

Өвүр районнуң «Урожай» эки-тура спорт ниитилелиниң даргазы.

Солуннуң дараазында номери ноябрь 18-те үнер

Редакторнуң оралакчызы **Д. О. БЕГЗИ.**

Кызыл хоорайның 35 дугаар профессионал-техниктиг училищези 1967—68 өөредилге чылында немей сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур. Өөренир тускай эртемнери:

штукатурлар, дашчылар 1 чыл өөренир, чеди класстан эвээш эвес билиглиглерни хүлээп алыр;

штукатур-будукчулар, плитачылар, чазаныкчы-бызаңчылар, дашчы-монтажчылар 2 чыл өөренир, 8 класстан эвээш эвес билиглиглерни хүлээп алыр.

Училищеге 15—18 харлыгларны хүлээп алыр. Хүлээп алдынган бүгү өөреникчилер тускай эртемге өөренип алыры-биле чергелештир училищеде ниити өөредилге школазынга (8—9 класстар) өөренир хүлээлгелиг.

Сургуулдар өөренип турган үезинде хүнүнүң-не 3 катап халас чемненир, ажылдап, дыштанып кедер хеп алыр, ниити чурттала чери-биле хандыртынар.

Училищеге кирер сургуулдар ниити болгаш тускай эртем өөредилгезинге ажыглаар херекселдерлиг, номнарлыг, спортчу хептиг (трико, тапочкалар) келир ужурлуг.

Билдириишкинни директорнуң адынга бижиир. Аңаа кожар документилери: школа доосканының дугайында херечилел (боду-биле), төрүттүнгениниң дугайында херечилел (паспорт), киир бижиттиргениниң херечилели, медицина шынзылгазы (ону Кызылдың 1 дугаар поликлиниказындан алыр), ВЛКСМ райкомундан өөредип чоруткан дугайында шынзылга, школадан характеристика, сургуулга училище доостурар дугайында ада-иелерниң алган хүлээлгези, 3×4 хемчээлдиг 4 фоточурук.

Училищениң адреси: Кызыл, «Нефтебаза» деп автобус доктаар чер. Телефону 21-09.

ДИРЕКЦИЯ.

ЛОТЕРЕЯ ТИРАЖЫ

1967 чылдың ноябрь 22-де Новокузнецк хоорайга 1967 чылдың акша-бараан лотереязының (сески үндүргениниң) талазы-биле ойнаашкыннар тиражы болур.

Тиражка ойнаттынар автомобильдер «Волга»—50, «Москвич»—100, «Урал-2» болгаш «ИЖ-планета» — 2, мотоциклдер — 450, «Ока-3», «Юрюзань» болгаш «Мир» соодукчулар — 2600, радиоприёмниктер — 1000, фотоаппараттар — 10150, шактар — 12250, чөөктүг болгаш безерек чөөктүг аржыылдар — 750, үнелиг өске-даа хөй акша, бараан ойнаашкыннары бар.

Лотерея билеттерин ажаалга кассаларындан, магазиннерден, харылзаа черлеринден, эвилелдиң парлалга нептередир садыг черлеринден, театрлардан, кинотеатрлардан, ниитиниң чемнениилге черлеринден, автовокзалдарның, аэропорттарның кассаларындан садып ап болур.

ЛОТЕРЕЯ БИЛЕТТЕРИНДЕН САДЫП АЛЫҢАР!

Ажаалга кассаларының эргелели.

Кызылдың Тыва авто-оруқ транспортунуң автомобиль школазы III чергениң чолаачылары кылдыр өөредир сургуулдар хүлээп алырын үргүлчүлеп турарын чарлап тур. Өөредилге төлевири 108 рубль. 1967 чылдың ноябрь 20-де кичээлдеп эгелээр. Чугаалажып алыр чери: Кызыл хоорай, Шевченко кудумчузу, 113-А. Телефону 34-94.

ДИРЕКЦИЯ.

КИНО

НОЯБРЬ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Трясогускаларның» армиязы» 10, «Ногаан чууза» 12, 1.55, 3.50, 5.45, 7.40, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Малиновкага болган куда» 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Галапагос» 10, 2, «Малиновкага болган куда» 12, 3.50, 5.40, 7.30, 9.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Аас-кежиктиг ажындириг» 3, «Ол хүнну сактыылы» 4.50, 6.40, 8.30 шактарда.

НОЯБРЬ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Азияның кырында шуурган» 10, «Ногаан чууза» 12, 4.55, 3.50, 5.45, 7.40, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Меңээ бүзүреп көрүңер, кижилер» 2.30, «Демир мааска» (1-ги, 2-ги сериалары) 5, 8 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Динго деп черлик ыт» 10, 2, «Малиновкага болган куда» 12, 3.50, 5.40, 7.30, 9.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Малиновкага болган куда» 3, 4.50, 6.40, 8.30 шактарда.

Оржак Соңгуда Комбуевичиниң 1965 чылда Кызылдың көдээ ажыл-агыйы техникумун доосканының дугайында № 495038 дипломунуң читкенин барымдаалааш, ону күш чок деп санаар.

Оржак Валентина Тойбуевнаның 1967 чылда Кызылдың көдээ ажыл-агыйы техникумун доосканының дугайында № 277213 дипломунуң читкенин барымдаалааш, ону күш чок деп санаар.

Редакцияның АДРЕЗИ: Кызыл. Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, 25-38, харысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, агитация болгаш пропаганда килдизиниң 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал килдистериниң 21-27, иштики информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Парлалга эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, 1). ТС—01363,